

Katoličke dogme o Marijinu bezgrešnom začeću i njezinom uznesenju na nebo kao most između Istočne i Zapadne Crkve

Vrcić, Ante

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:770920>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology](#)
[University of Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
FILOZOFSKO-TEOLOŠKI STUDIJ

ANTE VRCIĆ

KATOLIČKE DOGME O MARIJINU BEZGREŠNOM ZAČEĆU I
NJEZINU UZNESENJU NA NEBO KAO MOST IZMEĐU ISTOČNE
I ZAPADNE CRKVE

DIPLOMSKI RAD

iz Dogmatskog bogoslovlja

kod prof. dr. sc. Anđelka Domazeta

Split, 2021.

SADRŽAJ

UVOD.....	3
1. DJEVICA MARIJA – BEZGREŠNO ZAČETA.....	4
1. 1. <i>Papa Pijo IX. i dogma o Marijinu bezgrješnom začecu</i>	5
1. 2. <i>Povijest nastanka dogme Bezgrešnog Začeca</i>	6
1. 2. 1. <i>Dominikanski skolastički teolozi o dogmi</i>	7
1. 2. 2. <i>Franjevački skolastički teolozi o dogmi</i>	9
2. MARIJINO UZNESENJE NA NEBO – U SLAVU BOŽJU.....	12
2. 1. <i>Fra Karlo Balić: teolog Marijina uznesenja</i>	16
3. ISTOČNE PRAVOSLAVNE CRKVE O BLAŽENOJ DJEVICI MARIJI	18
3. 1. <i>Jedan primjer osporavanja dogme o Bezgrešnom začecu u istočnoj teologiji</i>	21
3. 2. <i>Neka zapažanja o dogmi Marijina uznesenja iz pravoslavne perspektive</i>	28
3. 3. <i>Marijanske dogme i svjedočanstvo liturgije</i>	30
3. 4. <i>Marijanske dogme i osjećaj vjere vjernika</i>	33
ZAKLJUČAK.....	35
LITERATURA	37
1. <i>Izvori</i>	37
2. <i>Djela</i>	37
3. <i>Članci</i>	38
4. <i>Web mjesta</i>	39

SAŽETAK

U ovom radu želi se analizirati dvije katoličke dogme o Mariji – Bezgrešno Začće i Uznesenje Blažene Djevice Marije - s nakanom da se ispita u kojoj mjeri te dvije katoličke marijanske dogme, te mariologija općenito, mogu biti poveznica između dviju sestrinskih Crkava i njihovih teologija. Stoga se u radu analizira proces proglašenja dviju spomenutih dogmi kao i njihov teološki sadržaj, a zatim se uspoređuje s odgovarajućim vjerovanjima kod pravoslavnih, istočnih Crkava tako da se mogu uvidjeti točke slaganja ali i razlikovanja između dviju teologija kada je riječ o službenom učenju o Mariji, Isusovoj Majci. Cilj je ovoga rada pokazati da dvije katoličke dogme o Mariji ne predstavljaju razdjelnicu između dviju sestrinskih Crkava i njihovih teologija, nego lik Marije može biti i jest most u ekumenskom zbližavanju pravoslavnih i katoličkih vjernika.

Ključne riječi: *Blažena Djevica Marija, katoličke dogme, pravoslavlje, ekumenizam*

UVOD

Svaki govor o Isusu Kristu, ako želi biti potpun, ne može zaobići lik i djelo Marije. Samo spasenje u Kristu temelji se na činjenici njegova rođenja od Djevice Marije. Sjedinjena s Kristom i Crkvom Marija je objava Božjeg spasenjskog djelovanja u povijesti te mjesto susreta milosti i nade. Teološka je znanost od svojih početaka toga bila svjesna te je izradila poseban nauk o Marijinu sudjelovanju u djelu spasenja. Jedna od prvih postavki kršćanske predaje o Mariji odnosi se na njezino božansko i djevičansko majčinstvo, kako je to definirano na koncilu u Efezu 431: Sveta Marija Bogorodica. Tijekom povijesti kršćanstva razvila se kao zasebna teološka disciplina – mariologija – nauk o Mariji. Taj nauk sažet je u četiri katoličke dogme: *Bogorodica, Vazda Djevica, Bezgrešno Začeta, Na nebo uznesena*.¹

U ovom radu želimo analizirati dvije katoličke dogme o Mariji – Bezgrešno Zaćeće i Uznesenje Blažene Djevice Marije - s nakanom da ispitamo u kojoj mjeri te dvije katoličke marijanske dogme, te mariologija općenito, mogu biti poveznica između dviju sestrinskih Crkava i njihovih teologija. Stoga je potrebno analizirati proces proglašenja dviju spomenutih dogmi kao i njihov teološki sadržaj te ga zatim usporediti s odgovarajućim vjerovanjima kod pravoslavnih, istočnih Crkava kako bismo uvidjeli točke slaganja ali i razlikovanja između dviju teologija kada je riječ o službenom učenju o Mariji, Isusovoj Majci.

To ćemo učiniti na sljedeći način. U prvom poglavlju sažeto iznosimo povijest nastanka i teološko značenje dogme o Marijinu Bezgrešnom začecu. Pri tom ćemo se zaustaviti na skolastičkoj raspravi između dviju škola - dominikanske i franjevačke - s obzirom na dogmu o Bezgrešnom začecu.

U drugom poglavlju bavimo se dogmom Marijina uznesenja na nebo, u Božju slavu. Ovdje ćemo istaknuti doprinos fra Karla Balića kao teologa Marijina uznesenja proglašenju ove dogme.

U trećem i glavnom dijelu rada koji nosi naslov: Pravoslavne crkve o Blaženoj Djevici Mariji, najprije ćemo se osvrnuti na neke značajke istočne teologije općenito, a zatim i na njezin govor o Mariji. Nakon toga, donijet ćemo sažeti prikaz teološke rasprave koji nalazimo u

¹ Dinko Aračić, *Marija znak nade u Kristu*, Služba Božja, Split, 2017., str. 99.

časopisu „*Nova revija*“ na početku prošlog stoljeća u kojemu jedan pravoslavni teolog osporava dogmu o Bezgrešnom začecu. Također, u ovom dijelu rada iznijet ćemo i neka zapažanja o dogmi Uznesenja iz perspektive pravoslavne teologije. Konačno, ukazat ćemo na činjenicu da je svjedočanstvo liturgije iz prvih stoljeća ono što povezuje dvije Crkve kada je riječ o Mariji, kao i na značenje osjećaja vjere vjernika.

Cilj ovoga rada je pokazati da dvije katoličke dogme o Mariju ne predstavljaju razdjelnicu između dviju sestrinskih Crkava i njihovih teologija, nego lik Marije može biti i jest most u ekumenskom zbližavanju pravoslavnih i katoličkih vjernika.

1. DJEVICA MARIJA – BEZGREŠNO ZAČETA

Riječ “*dogma*” dolazi od grčkog glagola “*dokein*” koji ima dvostruko značenje: jedno je značenje “*misлити*”, “*smatrati*”, a drugo je “*dobro se činiti*”, “*odlučivati*”, “*zaključivati*”. Odatle slijedi uobičajeno značenje pojma “*dogma*” u antičko pogansko doba: on znači neko znanstveno mišljenje ili poučak, te zapovijed ili naredbu.² U crkvenom smislu to je ukupnost tvrdnji koje se tiču vjere. Prvotne kriterije tih tvrdnji nalazimo u Simbolima vjere i u člancima koji ih tvore. Mnogi od tih prvotnih članaka zadobili su normativni izričaj u koncilskim tvrdnjama.

Pojam dogme, ukoliko predstavlja članak kršćanske vjere, povezan je i s tradicijom. Pod tradicijom razumijevamo živi način prenošenja objave u kršćanskoj zajednici. Tako predmet dogme čine simboli vjere, koncilske odredbe koje je prenijela živa tradicija, i to u svom nastanku i u svom povijesnom razvitku.

Dogma, pored rečenoga, mora zauzeti jasan stav prema Pismu. Temeljni stavovi koji se tiču dogmi temelje se na svjedočanstvu Novoga zavjeta. To nas dovodi do samoga začetnika kršćanstva, tj. do života, smrti i uskrsnuća Isusa iz Nazareta, kojeg kršćani ispovijedaju kao Gospodina i Sina Božjega, a preko njega i do njegove majke Marije.³

² Usp. W. Kern-F. Niemann, *Nauka o teološkoj spoznaji*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1988., str. 119.

³ Usp. *Povijest dogmi i razvoj dogmi*, skripta namijenjena za studente, priredio: prof. Mladen Parlov

U nastavku rada želimo analizirati i iznijeti službeno učenje glede dviju marijanskih dogmi kako bismo uvidjeli bitne teološke elemente proglašenih dogmi, njihov povijesni nastanak i značenje, te ispitali u kojoj mjeri sadržaj tih dviju dogmi podudara sa naučavanjem istočnih pravoslavnih Crkava.

1. 1. Papa Pijo IX. i dogma o Marijinu bezgrješnom začecu

Papa Pio IX. bulom *“Ineffabilis Deus”*, 8. prosinca 1854., definira dogmu Katoličke Crkve o Bezgrješnom začecu Blažene Djevice Marije ovako: „Na čast svetog i nedjeljivog Trojstva, na diku i ukras Djevice Bogorodice, na uzvišenje katoličke vjere i na dobrobit kršćanske religije, autoritetom Gospodina našega Isusa Krista, blaženih apostola Petra i Pavla i našim, izjavljujemo, objavljujemo i definiramo da je učenje koje drži da je blažena Djevica Marija, u prvom času svoga začeca, po posebnoj milosti i povlastici svemogućega Boga, predviđajući zasluge Isusa Krista Spasitelja ljudskoga roda, bila očuvana neokaljanom od svake ljage izvornog grijeha, od Boga objavljeno, te ga zbog toga svi vjernici moraju čvrsto i postojano vjerovati.“⁴

Izdvajamo važnije dijelove definicije kako slijedi:

a) *„U prvom času svoga začeca“*: Marijina osoba sačuvana je od prvog trenutka svojega života od istočnoga grijeha – od trenutka postojanja njene duše.

b) *„Očuvana neokaljanom od svake ljage izvornog grijeha“*: ističe se netaknutost koja se veže uz grijeh.

c) *„Po posebnoj milosti i povlastici svemogućega Boga“*: milost u ovom kontekstu označava božansku naklonost koja ne prati svakog čovjeka. Povlastica se mora shvatit u širem smislu prava i posebne naklonosti koja se ne daje drugima jer je osobita.

d) *„Predviđajući zasluge Isusa Krista Spasitelja ljudskoga roda“*: to što je Marija dobila takvu povlasticu duguje ju zaslugama Isusa Krista. Važno je naglasiti da je Mariju Krist otkupio.

⁴ Vlado Košić, *Marija, Majka Sina Božjega*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., str. 37.

e) „*Učenje od Boga objavljeno*”: u nauk o Bezgrešnom začecu svi vjernici moraju čvrsto i trajno vjerovati.

Teološko razmišljanje o Marijinoj svetosti polazi od njezina mesijanskog majčinstva i sudjelovanja u Kristovu djelu otkupljenja. Put koji je vodio do razvoja i definiranja istine vjere o njezinu Bezgrešnom začecu trajao je stoljećima.⁵

1. 2. Povijest nastanka dogme Bezgrešnog Začeca

Sloboda od istočnog grijeha znači oslobođenje Marije od istočnog grijeha u času njezina vlastitoga začeca u utrobi majke. Biblijski temelj za ovu vjersku istinu ne može se osloniti na neposredno svjedočenje Svetoga pisma, ali se mogu naći takvi biblijski tekstovi koji u sebi sadrže još nerazvijeno naučavanje, ponajprije biblijske istine o Božjoj milosti izabranja i utjelovljenja Boga u Isusu Kristu. To se u prvom redu odnosi na ona biblijska mjesta koja sve što se događa u ovom vremenu gledaju ukorijenjeno u Božjoj odluci posebnog izabranja (primjerice, poziv proroka Jeremije - Jr 1,5). Slično vrijedi i za Crkvu koja je izabrana prije svih vjekova da živi pravedno i sveto (usp. Ef 1, 3-14).

Budući da Božje djelo spasenja odgovara njegovoj vječnoj odluci, katolička teologija u ovoj perspektivi vidi i Mariju. Prema Lk 1, 28 ona je puna milosti, izabranica Božja. Po svom majčinstvu ona treba otvoriti svojem Sinu put u našu ljudsku povijest u svijetu. Njoj je bilo potrebno milosno osposobljenje da može prihvatiti i ispuniti vjerom tjelesno majčinstvo u Kristu. Kada se Marija slavi kao blažena zbog svoje vjere (Lk 1, 45), to je ujedno vanjski znak njezine unutarnje pripreme za majku Kristovu. Dakle, Novi zavjet potvrđuje da Božje izabranje uključuje u sebi odgovarajuću pripremu. To je biblijsko polazište za dogmu o Bezgrešnom Začecu Marije.

Glavni poticaj za kasniji razvoj te dogme jesu inkarnacijsko-teološki i ekleziološka razmišljanja.⁶ To znači da je Marija radi utjelovljenja Mesije morala biti posvećena kao hram Božji i očišćena od grijeha. Njoj je kao Majci Božjoj primjerena posebna svetost. U tom smislu

⁵ Usp. Dinko Aračić, *Marija znak nade u Kristu*, Služba Božja, Split, 2017., str. 114.

⁶ Usp. Luka Markešić, *Marija – Službenica Gospodnja*, Franjevačka teologija, Sarajevo, 2011., str. 53.

nalazimo kod Ireneja (Adversus haereses IV, 33,11) predodžbu da je Duh Sveti očistio Mariju kod naviještenja.⁷

Sličan se stav nalazi i kod Augustina (De natura et gratia 36, 42), koji radi Kristove svetosti zahtijeva Marijinu svetost.⁸ Međutim, Marijinu slobodu od grijeha Augustin još nije poznao, jer je on bit istočnog grijeha postavljao u neurednu požudu koja se prenosi preko spolnog čina, te je smatrao da ga jedino Krist nije imao.⁹ Stoga je bilo potrebno dalje razjašnjavanje u tumačenju istočnog grijeha. Daljnji poticaj teološkom proučavanju buduće dogme bila je paralela Eva – Marija u patristici i ranoj skolastici. Naspram grešnoj Evi stajala je sada poslušna i sveta nova Majka živih.

Povezivanje Marijine svetosti i njezine potrebe za spasenjem bilo je jedno od velikih spornih pitanja skolastike, što se raspravljalo prije svega između *dominikanaca* kao protivnika i *franjevaca* kao zagovornika ove dogme.

Veliki učitelji srednjega vijeka kao Albert Veliki, Toma Akvinski, Bonaventura naglašavaju općenitost Kristova otkupljenja. Krist je otkupio sva stvorenja. Apostol Pavao tvrdi da su „u Adamu svi sagriješili i da su u Kristu svi otkupljeni, svi bez iznimke“ (usp. Rim 5, 12-17). Polazeći od načela općenitosti grijeha i o potrebi sveopćeg Kristova otkupljenja, veliki skolastičari smatraju da je Marija bila okaljana ljagom iskonskoga grijeha, da je baštinila zaraženo tijelo, budući da je začeta poput ostalih smrtnika, ili su pak smatrali da je prigodom Navještenja u trenutku Kristova začeća bila očišćena.

1. 2. 1. Dominikanski skolastički teolozi o dogmi

Gotovo nije bilo teologa koji se u skolastičkom razdoblju nije dotakao teme ove dogme što potvrđuje važnost ove vjerske istine o Mariji u vjerničkoj svijesti. Iako su teološka mišljenja na Zapadu tada bila podijeljena, teolozi su uvelike dali svoj doprinos u samom razvitku struje misli. Ovdje donosimo samo neke mišljenja velikih skolastičkih teologa koji nam mogu pomoći da steknemo uvid u teološko mišljenje toga doba.

⁷ Usp. Marijan Mandac, *Djevica Marija u predaji otačkog doba*, Franjevačka provincija sv. Jeronima, Zadar, 2014., str. 17-22.

⁸ Usp. Marijan Mandac, *Djevica Marija u predaji otačkog doba*, str. 87-88.

⁹ Usp. Ivan Damaščanski, *Svečani govori o Djevici Mariji*, Služba Božja, Zagreb-Split, 2011., str.132-140.

Albert Veliki, učitelj anđeoskog naučitelja, smatrao je da je postojalo malo vremena prije nego se Marijina duša sjedinila s njezinim tijelom u utrobi i u tom vremenu Marija je bila izložena ljagi istočnoga grijeha.¹⁰ On kaže da “kada blažena Djevica ne bi bila okaljano ljagom istočnoga grijeha, to bi se protivilo Kristovu dostojanstvu, jer je On Spasitelj svijetu”. Isto tako piše: “Blažena Djevica bila je u istočnom grijehu, ali je bila od njega očišćena prije svoga poroda. I još nadodaje: “Veća bi čistoća blažene Djevice bila da je uvijek bez istočnoga grijeha nego da je kasnije od njega očišćena, ali takva čistoća pripada samo Bogo-Čovjeku; ne ovu čistoću, nego koja je pod ovom najvećom, Djevica Majka morala je imati.”¹¹

Tako *Anzelmo Canterberijski*, kao i kasnije *Toma Akvinski* i njegova škola, vide u istočnom grijehu manjak izvorne milosti. I time se svetost Marijina mogla shvaćati kao izvorno korjenito omilostivljenje. Međutim, tome je još postojalo protivnom mišljenje koje radi univerzalnosti Kristova spasenja tvrdilo da se mora govoriti i o Marijinim slabostima.

Toma Akvinski ne prihvaća sadržaj svetkovine, to jest da je Marija već od svojega začeca bila posvećena i smatrao je da se na taj dan uzima kao „više svetkovina njezine svetosti nego li njezinog začeca“ (STh III 27,2 ad 3). On priznaje i slavi Mariju kao posvećenu radi njezinog majčinstva, kako se od starine živo svjedoči.

Sv. Anselmo je o Djevici pisao da je “dostojno da je Djeviča čista takvom čistoćom, koja se veća pod Bogom ne da zamisliti; jer je svoga jedinorođenoga, jednakoga Sina, koga je ljubio kao samoga sebe da o njoj za Sina, tako da je istodobno i Sin Božji i Sin Boga Oca i Sin Djevice. Ona je njegova prava Majka i Duh je Sveti htio i učinio da se i Sin Božji od nje začme i porodi.”¹²

Iako je postavio ovo ispravno mariološko načelo zbog poteškoća koje su vladale u ondašnjem teološkom mentalitetu nije mogao govoriti o Bezgrešnom Začecu Djevice. Znao je da je ona rođena redovitim putem te je razmišljao kao i suvremenici – da je začeta u istočnom grijehu i kasnije od njega oslobođena dok je Kristovo rođenje riješeno na način da je nije porođen redovitim putem.

¹⁰ Usp. Petar Gabrić, Duns Škot i dogma Bezgrešnog Marijina začeca, *Bogoslovska smotra*, vol. 23, br. 4, 1935., str. 371-373.

¹¹ *Isto*, str. 373.

¹² *Isto*, str. 370-371.

Sv. Bernard iz Clairvauxa je na istoj liniji kao i sv. Anselmo, a to svjedoči i pismo koje je poslao kanonicima stolne Crkve u Lyonu kada su uveli svetkovinu Bezgrešnog Začeca Marijina. “Nije ona bila sveta prije nego je postojala tj. prije svoga začeca. Zar tu nije bilo grijeha, gdje je pohota bila nazočna? Istom tada bi bila bezgrešno začeta, ako tko reče da je po Duhu Svetome začeta, ali to je dosada nečuveno. Ako blažena Djevica prije svoga začeca nije mogla da bude posvećena niti u svom začecu nije mogla da bude posvećena, jer je još nije ni bilo, nije mogla da bude posvećena niti u svom začecu, jer je i pri tom grijeh bio. Što drugo ostaje nego da je poslije svoga začeca u majčinoj utrobi prije rođenja bila posvećena, ali nikako u začecu”.¹³

1. 2. 2. Franjevački skolastički teolozi o dogmi

Sv. Bonaventura, serafski naučitelj, general reda i kardinal nije tako odriješit u svom protivljenju, ali ne prihvaća u potpunosti sadržaj svetkovine. On kaže da je takvo mišljenje razlošnije. Kao general reda dopustio je svetkovinu Začeca no to još nije značilo shvaćanje Bezgrešnog Začeca u današnjem smislu, nego tek začetak.

Franjevački teolog *Aleksandar Haleški* u svome djelu na pitanje: “Je li Majka posvećena prije svoga začeca?” odgovara negirajuće. Sve što se rađa iz ove ili po ovoj pokvarenoj naravi rađa se s grijehom, a isto tako je s Blaženom Djevicom Marijom. “Začetak ne zavisi o dobroj volji roditelja, koji sa svojim bračnim aktom mogu da budu pred Bogom i zaslužni, nego o samoj naravi pokvarene prirode; a ta je odlučna, pa treba da bude pokvaren i svaki začetak”.¹⁴ Posveta Djevice dogodila se u samoj utrobi majke, nakon udahnute duše, a nikako prije. To joj pridodaje na temelju toga što su sv. Ivan i Prorok Jeremija bili posvećeni u utrobama svojih majki pa nikako se to nije moglo zaniijekati samoj Djevici.

Među franjevcima, *Ivan Duns Scot* je imao stav o Marijinom prethodnom i prvom otkupljenju. Ivan Duns Škot (1266. - 1308.) bio je jedan od najutjecajnijih teologa i filozofa visokog srednjeg vijeka, pa mu je, zbog pronicava duha, nadjenut i latinski nadimak “*doctor subtilis – oštromni naučitelj*”.¹⁵ Iako je vremenski razmak između Duns Škota i dogme o

¹³ Usp. *Isto*, str. 370-371.

¹⁴ *Isto*, str. 373.

¹⁵ Usp. Stjepan Čovo, *Blaženi Ivan Duns Scot*, Služba Božja, Makarska, 1996., str. 2.

Bezgrešnog Začecu negdje po prilici pet stoljeća povijesno i teološko kritičko promatranje potvrđuje da je ovaj franjevac dao odlučujući doprinos formuliranju buduće dogme.

Prema njegovu učenju, Marija je načelno član čovječanstva koje je potrebno otkupljenja, ali je ona radi časti svojega Sina od početka svojega začeca njegovom milosnom zaslugom očuvana od ljage istočnoga grijeha i primljena u izvorno Božje zajedništvo: *Bog je to mogao, htio i učinio (Deus id potuit, voluit, facit)*.¹⁶ Time je izrečena jezgra buduće dogme.

On je napravio najveće korake u promišljanju i pogledu na mogućnost Marijina Bezgrešna Začeca. Da bi razumijeli njegov doprinos, donosimo srž njegove argumentacije.¹⁷ On svoju obranu Bezgrešna Začeca razlaže na način da tvrdi da najsavršeniji posrednik mora imati i najsavršeniji način posredovanja. To bi značilo da kada on nju ne bi mogao zaštititi od istočnoga grijeha, tada se ne bi mogao nazivati najsavršenijim posrednikom i otkupiteljem. Govori o primjeru kralja koji je poradi grijeha razbaštiniio svu djecu za sva vremena i to razbaštinenje će potrajati sve dok se ne nađe jedan pravednik koji će posredovati između kralja i razbaštinjene obitelji. Takvo posredništvo bilo bi savršenije kada bi posrednik barem jednog člana obitelji njegovom zaslugom bio izuzet iz neprijateljske obitelji. Tako ni Krist ne bi kod Trojstva bio najsavršeniji posrednik kad ne bi mogao da pokaže barem jedan slučaj ovakvog najsavršenijeg posredništva.

Može se steći dojam da u tom slučaju blaženoj Djevici ne bi ni trebao Otkupitelj. Ipak – kaže Duns Škot, baš zato što je u prvom času začeca Djevica Bezgrešno začeta njoj je Krist potrebniji kao Otkupitelj više nego nama drugim ljudima. Kada bi blažena Djevica bila okaljana ljagom istočnoga grijeha, tada bi Djevica više trebala Krista Otkupitelja nego mi drugi ljudi. Stoga Blažena Djevica ima veću dužnost zahvalnosti prema Kristu jer je nju od grijeha očuvao i zaštitio, a nas oslobodio. Puno je veće dobročinstvo očuvanje i zaštita od grijeha nego li očišćenje. Njegov nauk o očuvanju i preotkupljenju pripremio je teren za nauk o Bezgrešnom Začecu u prvom njezinu času jer se grijeh odnosi na stanje duše stoga je njeno očuvanje neupitno ako je Majka Božja.¹⁸

¹⁶ Usp. Ivan Damašćanski, *Svečani govori o Djevici Mariji*, str. 144-147.

¹⁷ Usp. Petar Gabrić, *Duns Škot i dogma Bezgrešnog Marijina začeca*, str. 370.

¹⁸ Usp. *Isto*, str. 375 – 376.

U konačnici, za razvoj ove dogme iz cjeline objave bili su također važni *poticaji iz pobožnosti*. Od 7. stoljeća već u istočnoj i od 12. stoljeća pojedinačno i u zapadnoj Crkvi slavi se svetkovina Marijina Začeca, iako još ne sadržajno u smislu kasnije dogme.¹⁹

Oblici štovanja Bezgrešnog začeca množili su se prije svega u 17. i 18. stoljeću. Oslanjajući se na ta svjedočanstva pobožnosti i shvaćajući samu definiciju kao *čin štovanja Boga* i pobožnosti prema Mariji, papa Pio IX., 8. prosinca 1854. u dogmatskom proglasu bule *Neizrecivi Bog/Ineffabilis Deus* proglasio tu vjersku istinu.

Drugi vatikanski koncil formulira tu dogmu sažeto: Marija je „od prvog časa svojega začeca u sjaju *jedinstvene svetosti*...“.²⁰ Zatim se izražava kristološki vid dogme kao i njezina eklesiološka strana: Marija je „zaslugama svoga Sina na uzvišeniji način otkupljena i s njim sjedinjena uskom i nerazrješivom vezom...“. Ujedno je Marija „povezana sa svim ljudima Adamova potomstva koji su potrebni otkupljenja“.²¹

U katoličkom učenju o dogmi Bezgrešnog Začeca Marije radi se o bezuvjetnom primatu Božje posvećujuće milosti, koja se pored sveg iskustva razarajuće moći grijeha pobjednica u Mariji kao Majci Božjoj. Tako ispovjeđena vjera o primatu milosti s obzirom na Mariju ne može ipak s jednakim naglaskom govoriti o svetosti Crkve kao i njezine grješnosti. Stoga se i Marija kao vjernica, a time i kao tip i uzor Crkve, treba uvijek pravilno gledati na temelju date milosti. Marija kao vjernica i kao „milosti puna“ jesu *dva vida* koji se međusobno nužno uvjetuju. Božja odluka o inkarnaciji uključuje u sebi Marijino izabranje od vječnosti kao ljudske majke Spasitelja. U tom smislu Crkva vjeruje da je ona prvootkupljena ili unaprijed otkupljena: Marija je izabrana i omilostivljena najvišom unutarnjom i životnom vezom s Kristom.

¹⁹ Usp. Ivan Damašćanski, *Svečani govori o Djevici Mariji*, str. 140-143.

²⁰ Dogmatska konstitucija *Lumen Gentium*, u: *Drugi vatikanski koncil: Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., br. 56.

²¹ Dogmatska konstitucija *Lumen Gentium*, br. 53.

2. MARIJINO UZNESENJE NA NEBO – U SLAVU BOŽJU

Papa Pio XII. je 1. studenog 1950. godine apostolskom konstitucijom “*Predarežljivi Bog - Munificentissimus Deus*” proglasio dogmu o Uznesenju Blažene Djevice Marije na nebo kao objavljenu istinu vjere ovim riječima: „Zbog toga preslavna Božja Majka, tamo od vječnosti na tajnovit način s Isusom Kristom, s jednom te istom odlukom o predodređenju, neokaljana u svom začecu, nepovrijeđena djevica u svom Bogo-majčinstvu, velikodušna prijateljica božanskog otkupitelja, koji je izborio potpun trijumf nad grijehom i njegovim posljedicama, konačno je, kao najvišu krunu svojih povlastica, postigla to da bude sačuvana netaknutom od raspadanja u grob, te da i ona kao i njezin Sin, nakon potpune pobjede nad smrću, bude tijelom i dušom uznesena u najvišu nebesku slavu, gdje ona sjaji kao kraljica, uz desnu istog svog Sina, besmrtnog kralja vjekova (...) Zbog toga na slavu svemogućega Boga, koji je Mariji Djevici iskazao svoju posebnu naklonost, na čast njegovog Sina besmrtnog kralja vjekova i pobjednika nad grijehom i smrću, za povećanje slave uzvišene njegove Majke, te na radost i veselje čitave Crkve vlašću Gospodina našega Isusa Krista, blaženih apostola Petra i Pavla, i našom, proglašavamo, objavljujemo i definiramo, da je Bogom objavljena dogma da je, Bezgrješna Bogorodica uvijek djevica Marija, završivši put zemaljskog života, bila tijelom i dušom uznesena u nebesku slavu“.²²

Crkvena je dakle dogma: Marija je, nakon dovršenja svoga života, cjelovito i nepodjeljeno uznesena na nebo, u slavu Božju.

Biblijsko utemeljenje ove vjerske istine nalazi se u Marijinom sudjelovanju s Kristovim životom, posebno s njegovom smrću, uskrsnućem i proslavom u Bogu. To se naime ne može osloniti na izričite riječi Svetog Pisma, nego se, kao i u vjerskom učenju o Marijinu bezgrešnom začecu, i ovdje mogu naći samo takva svjedočanstva u kojima je ova istina i dogma sadržana još nerazvijeno u Božjem milosnom izabranju, sudjelovanju u utjelovljenju do smrti na križu i u uskrsnuću Kristovu, do konačne proslave u Bogu.

To proizlazi iz prethodne vjere u Boga “koji nije Bog mrtvih, nego živih” (Mk 12,27). Potom, istina o Marijinom uznesenju na nebo izvodi se iz vjere u uskrsnuće Krista, “prvenca

²² Heinrich Denzinger (ur.), Peter Hünermann (ur.), *Zbirka sažetaka, vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i ćudoređu*, Karitativni fond UPT, Đakovo, 2002., br.3902-3903.

usnulih” (1 Kor 15, 23). Pripadnost njemu omogućuje već sada suobličenje njegovoj smrti, njegovom uskrsnuću i uznesenju na nebo (usp. Ef 2,5 sl.; Kol 3,3). U dovršenju toga se zemaljska povezanost s Kristom ispunjava u blaženom gledanju Bog licem u lice (1 Kor 13,12).

Primjenjivanju biblijske vjere o izabranju, utjelovljenju i uskrsnuću na osobu Marije pridonijele su također riječi kojima se slavi Marijino majčinstvo, njezina vjernička blizina Kristu u njegovom poslanju (sup. Lk 1, 45; 48; Rim 8,30; Ef 1,3-6.).

Povijesno-tradicijski su ovi izričaji prvi odjek visokog poštovanja Marije u prvoj Crkvi. Ipak oni još nemaju u vidu neposredno Marijino eshatološko dovršenje u obliku uznesenja na nebo, u slavu Božju, tijelom i dušom, kako to danas izražava sama dogma o Marijinom uznesenju na nebo.

Budući da svetopisamska i ranokršćanska predaja ne govori o završetku Marijina zemaljskog života, nastale su pobožne predaje o njezinu prijelazu iz ovoga u drugi život. Malobrojni su teolozi zastupali ideju da se taj prijelaz dogodio bez tjelesne smrti, tj. da Isusova majka, slobodna od iskonskog grijeha, nije bila podložna tjelesnoj smrti. Ipak neki poput Marina Jugiea zastupali su mišljenje da je Marija bez smrti prešla u blaženi život u Bogu: “Nedostatak izravnih tvrdnji nadomjestila se apokrifima – Gospinim transitusima koji su stavili u pitanje Marijinu smrt i predložili njezin prijelaz bez naravne smrti, u život bez smrti.”²³

U tradiciji se to počinje činiti onda kada se Marija, prema uzoru na kult mučenika, slavi u crkvenom himnu kao ona koja živi u vječnom zajedništvu s Kristovi i zaziva se u molitvi. Poput mučenika, proslavljena Majka Gospodinova se priznaje i slavi kao ona koja i dalje pomaže Crkvi. Ipak se pitanje o Marijinom kraju života i načinu njezina dovršenja još ne postavlja u to vrijeme jasno i izričito. U tom smislu od 5. stoljeća slavi se svetkovina Marijinog Preminuća u Jeruzalemu već 430., a u 8. stoljeću se počinje nazivati Uznesenje (Assumptio). Sadržaj ove svetkovine propovjednici na istoku i zapadu oslikavaju legendama Marijina uznesenja na nebo (Transitus-apokrifi). U pokušaju teološkog utemeljenja, ukazuje se na milosno izabranje i

²³ Usp. Martin Jugie, *La mort et l' assumption de la Sainte Vierge, Etude historico-doctrinale*, Città del Vaticano 1944., str. 688.

Bogomajčinstvo čime je Marija tjelesno povezana i tako uvijek ostaje s Kristom. Za to su osobito važne riječi Svetog pisma: “Gdje sam ja, ondje će biti i moj sluga” (Iv 17, 24).²⁴

Srednovjekovna skolastika upotrebljava pojam tijela i duše za jednoga i cjelovitoga čovjeka, koji egzistira kao tjelesno i ako duhovno biće. Sukladno tome, priznaje se cjelovito i cilj zemaljskog putovanja čovjeka: dovršenje i proslava tijela i duše u Bogu. Nijedan od ovih dvaju sastavnih elemenata ljudskog bića ne ostaje isključen. Stoga Bonaventura s obzirom na proslavu Marije ovako argumentira: Budući da duša koja se u smrti odjeljuje od tijela nije osoba, Marijino bi dovršenja bilo neosobno i ne bi bilo u punoj mjeri blaženo, ono bi se odnosilo samo na dušu. Slično misli i Toma Akvinski (STh 1 29, 1 ad 5) i zato za visokoskolastičko mišljenje “dušom i tijelom” znači da je Marija kao cjelovita osoba nakon smrti zajedno sa svojim sinom Isusom Kristom.²⁵

Zaključno: za razumijevanje ove katoličke dogme važno je uzeti u obzir *doksološki motiv*: cilj je proglašenja dogme “povećanje slave uzvišene Majke Božje”, to jest da se potakne pobožnost prema Mariji i po njoj prema Bogu.

Ova je dogma bitna također u razvoju ekumenske teologije. Ona potiče ozbiljan *ekumenski razgovor* o metodi zaključivanja iz biblijskih tekstova za konkretne marijanske istine. Dakle, radi se o pitanju odnosa između biblijskih tekstova i crkvene dogme, to jest hermeneutičkom pitanju što spada na područje Božje objave a što ne.

Nadalje, postoji i sadržajni prigovor na ovu dogmu: da u njoj dolazi u pitanje jedinstveni položaj Krista ako se Marija iznimno ističe u odnosu prema ljudima. Konačno, susrećemo i prigovor, kao i kod dogme o Marijinom Bezgrešnom Začeću, da se ovdje također glorificira sama Crkva kao milosna posrednica institucije spasenja.

Marijino uznesenje i proslava, prema katoličkom shvaćanju, pojam je za to da Crkvi spasenje ne samo obećano nego je u Mariji već ispunjeno i prisutno. Marija je simbol za to čemu se kršćanin nada: konačnom eshatološkom zajedništvu s Bogom. U tome je doprinos katoličke teologije o Mariji za ekumensko zajedništvo svih kršćana.

²⁴ Usp. Luka Markešić, *Marija – Službenica Gospodnja*, Franjevačka teologija, Sarajevo, 2011., str. 59-60.

²⁵ Usp. Luka Markešić, *Marija – Službenica Gospodnja*, str. 60.

Za dalje sadržajno određenje mora se imati u vidu glavno načelo svih eshatoloških izraza: da oni imaju *analogni i slikoviti* karakter, a ne da točno informiraju o onostranosti. U teologiji postoje točke o kojima se može raspravljati kao što su: “način, mjesto, vrijeme Marijinog uznesenja koje nije definirano. Posebno otvoreno ostaje pitanje njezinog uznesenja prije ili poslije smrti, kao i hipoteza neposrednog uskrsnuća te neraspadljivost tijela prije konačnog uskrsnuća.”²⁶

U suvremenoj teologiji se raspravlja o pitanju znači li Marijina konačna proslava u smrti osobni privilegij milosti ili to upućuje na isto značenje uskrsnuća u smrti i za druge umrle vjernike. Te rasprave mogu se povezati s istinom o Marijinom uznesenju na nebo kao obliku njezina uskrsnuća u trenutku smrti. Međutim, pitanje o drugim ljudima – jesu li oni kao Marija našli kod Boga svoje potpuno osobno dovršenje u proslavu (“s dušom i tijelom”) već u smrti ili oni čekaju to sve do Sudnjeg dana, može ostati otvoreno zbog nemogućnosti da mi sebi na zemlji predočimo bezvremensku onostranost. Ipak, najvažnije je da Marijino uznesenje u slavu Božju, potvrđuje istinu o uskrsnuću čovjeka, bez obzira na vrijeme kada i kako se to događa.

Prema *načelu prikladnosti*, teolozi su zaključili da Bog nije dopustio da tijelo koje je nosilo Začetnika života istrune u tami groba. Potvrdu za to nalazi se u vjeri naroda Božjega, koji je bio uvjeren da je bilo dostojno da Marija sudjeluje u pobjedi svoga Sina i da snagom njegova uskrsnuća bude pridružena njegovoj slavi. Marijino uznesenje sudioništvo je u Kristovu uskrsnuću.

Tako mariolog Vlado Košić piše: „Marija je čitavom stvarnošću svojega života, dakle i dušom i tijelom, ušla u to dovršenje kojemu se svaki kršćanin po Božjoj milosti nada kao plodu svoga života. Važno je pri tom uvidjeti da je time učvršćeno gledanje na čovjeka koji je jedan – ne podijeljen na dušu i tijelo ... To je čovjekov cilj: da čitav čovjek nađe svoje dovršenje u nebeskoj slavi, u duhu i u proslavljenom tijelu... Marijino uznesenje upravo to poručuje: čovjek je pozvan da tijelom i dušom uđe u Božji život i njegovu slavu.”²⁷

Slično razmišlja i teolog Alfred Schneider: „Marijinu sliku u katoličkom vjerovanju zaokružuje istina o slavnom svršetku njezina zemaljskog života. Dušom je i tijelom uznesena na

²⁶ Niko Ikić, *Kompendij katoličke pneumatologije, mariologije i eshatologije*, Katolički bogoslovni fakultet Sarajevo, Sarajevo, 2011., str. 142.

²⁷ Vlado Košić, *Marija, Majka Sina Božjega*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., str. 46.

nebo, u slavu uskrslog Krista ... Nebo nastaje kad stvorenje čitavim svojim bićem neopozivo uđe u Boga. Prvi je to doživio Krist u času svojega uskrsnuća. Za njim dolazi Marija. Već je primila ono što sve ljude čeka u času sveopćeg uskrsnuća: oslobođenje čitavog bića, ispunjenje svih čežnja i ostvarenje svih mogućnosti. Na njoj je vidljiva blažena budućnost svih ljudi. Zato je predaja naziva Kraljicom neba.”²⁸

2. 1. Fra Karlo Balić: teolog Marijina uznesenja

Nije moguće govoriti o dogmi Uznesenja a da se ne spomene velikog mariologa fra Karla Bašića koji je sudjelovao u *Povjerenstvu za proglašenje dogme Gospina uznesenja u nebesku slavu*.²⁹

Rezultat toga je Balićevo najveće djelo “*Testimonia de Assumptione B. V. Mariae ex omnibus saeculis*” te proglašenje dogmom istine o Marijinu uznesenju. Osnivač je Međunarodne marijanske akademije, čiji je zadatak brinuti se za mariološka istraživanja, izdavanje raznih znanstvenih članaka, kongresa. U prigodi proglašenja dogmom istine o Uznesenju organizirao je Prvi međunarodni mariološki i Osmi marijanski kongres u Rimu. Za nas je vrlo važno da je fra Karlo Balić uspio organizirati marijanski kongres u Zagrebu i Mariji Bistrici u kolovozu 1971. godine. Tih su dana toliki teolozi svjetskoga glasa, kardinali i biskupi, posjetili Zagreb i Mariju Bisticu i osjetili pobožnost hrvatskoga naroda, posebno na Veliku Gospu u Mariji Bistrici.³⁰

“Njegov mariološki rad također je dobio najviša priznanja među kojima je svakako najznačajnije ono pape Ivana XXIII. kada je 8. XII. 1959. god. motuproprijem “*Maiora in dies*” Akademiju proglasio “papinskom”. Otada joj je službeni naziv Papinska međunarodna marijanska akademija. To je ujedno prvi slučaj u povijesti Crkve da je jedan Hrvat osnovao jednu od papinskih akademija i bio joj predsjednikom.”³¹

Dakle, Balić se našao u središtu teološke pozornosti u doba Pija XII. kad je katolička javnost bila zaokupljena pitanjem Marijina uznesenja. On je poticao održavanje Marijansko-marioloških skupova, osnivanje ustanova i instituta posvećenih mariološkoj znanosti i

²⁸ Alfred Schneider, *Mariologija*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2008., str. 36.

²⁹ Usp. Dinko Aračić, *Karlo Balić*, Služba Božja, Split, 2018., str. 44-49.

³⁰ Usp. Hrvatinić Gabrijel Jurišić, U spomen Fra Karla Balića, *Crkva u svijetu*, vol. 12, br. 3, 1977., str. 273.

³¹ Hrvatinić Gabrijel Jurišić, U spomen Fra Karla Balića, str. 273.

marijanskoj pobožnosti. Proučavao je otajstvo Marijina uznesenja u svjetlu Pisma, Predaje i crkvenog učiteljstva, te iznosio teološke doklaze o mogućnosti definiranja uznesenja.

Medievalist i mariolog, profesor mariologije na Papinskom učilištu Antonianum, Balić je objavio vrijedne teološke tekstove o Marijinu uznesenju koji su naišli na pozitivan prijem u crkvenim krugovima. Njegova bibliografija o Marijinu uznesenju broji oko trideset jedinica, što knjiga, što znanstvenih članaka. Ti radovi odnose se na pitanje mogućnosti definiranja dogme koja nije izričito zasvjedočena u Svetom Pismu. “Izradio je teološku metodu kako bi riješio problem mogućnosti definiranja uznesenja polazeći od osjećaja vjere (*sensus fidei*), od onoga što Crkva oduvijek i posvuda vjeruje. Odredio je object definicije, tj. teološki pojam uznesenja koji podrazumijeva Marijinu smrt kao završetak zemaljskog života i nebesku proslavu u duhu i tijelu.”³²

Kao većina teologa, i Balić je zastupao mišljenje da je Marija umrla naravnom smrću. I u tom činu je slijedila svoga Sina koji je iskusio smrt. Njezino tijelo je bilo sačuvano od raspadljivosti. Rezultati njegova rada u Povjerenstvu jesu dva velika sveska o svjedočanstvima Marijina uznesenja tijekom povijesti Crkve na oko tisuću stranica *Testimonia de assumptione ex omnibus saeculis*. Objavio je i dva srednjovjekovna rukopisa o Marijinoj besmrtnosti i o tjelesnoj smrti. “Rezultati Balićeva istraživanja mogu se ukratko sažeti: i za Mariju smrt je posljedica njezine ljudske naravi. Tu činjenicu svjedoče sveti oci, poučavaju teolozi, pisci i propovjednici, vjeruju vjernici (*sensus fidelium*), slavi liturgija i ispovijeda Crkva diljem svijeta. Nakon smrti njezino je tijelo uzneseno u nebesku slavu budući da je bilo prebivalište Sina Božjega. Pobožna predaja svjedoči da se uznesenje dogodilo nepsoredno nakon smrti i ukopa.”³³

Poznata je njegova rečenica: *Dok teolozi raspravljaju, Božji narod vjeruje*.³⁴ Upravo je taj osjećaj vjere vjernika pod vodstvom Duha Svetoga bio jedan od glavnih Balićevih dokaza za definiranje uznesenja. Prema njemu Marijino uznesenje usko je povezano s pologom vjere i stoga ulazi u područje nepogrješivosti Crkve te može biti object dogmatske definicije.

³² Dinko Aračić, *Karlo Balić*, str. 45.

³³ Usp. *Isto*, str. 47.

³⁴ Dinko Aračić, *Dok teolozi raspravljaju – Božji narod vjeruje*. Karlo Balić kao animator marijanskih kongresa, njegova vizija kongresne pučke pobožnosti, *Bogoslovska smotra*, 1983., br. 2-3, str. 229-237.

Zaključno možemo reći da je vjerska istina o Marijinu uznesenju plod tisućljetnoga vjerskog uvjerenja, razmišljanja teologa i propovjednika. Taj se blagdan, naime, slavio od starine kao spomen Marijina usnuća (*koimesis*) koje je s vremenom obogaćeno pojmom uznesenja. Društvene i vjerske okolnosti 19. i 20. stoljeća utjecale su na proglašenje te istine. S jedne strane, pritisak ateističkog materijalizma, nihilizma i moderne znanstvene kritike, a, s druge strane, papina nepogrješivost i marijanski pokret, koji se razbuktao nakon proglašenja dogme Bezgrešnog začeća, potaknule su Papu da od biskupa zatraži mišljenje o proglašenju dogme o uznesnju. Dogma je proglašena, Balićeve ideje sadržane su u uredbi proglašenja.

3. ISTOČNE PRAVOSLAVNE CRKVE O BLAŽENOJ DJEVICI MARIJI

Izrazom *istočne Crkve* od prvih stoljeća kršćanstva označavale su se mnoge Crkve koje su nastale u Palestini, Siriji, Maloj Aziji oko velikih gradova Jeruzalema, Aleksandrije, Antiohije i Carigrada. Malo pomalo ta će se središta prozvati *patrijarhatima* koji su se zbog svog zemljopisnog položaja, različitosti jezika, liturgijskih i kanonskih tradicija drukčije oblikovali od velike Rimske crkve koja je oko sebe uključivala gotovo sve zapadne Crkve te se stoga označavala kao *Zapadna crkva*.³⁵ Govor o Mariji na istoku započinje Navještenjem, tj. *dogadjem Utjelovljenja*.

Središnji dokaz ekonomije spasenja jest utjelovljenje koje Crkva časti svetkovinom Navještenja Gospodinova. To je svetkovina ujedno Krista i Marije. Marija je tako predstavljena kao kći Sionska koja se raduje pohodu svoga Boga- jer je našla milostu u Boga (Lk 1,30). Marija je tako točka prema kojoj uvire čitav Stari Zavjet. Bog više ne govori u znakovima i preko proroka nego nam progovara u svome Sinu. Marija svojim pristankom otvara vrata Bogu i omogućuje mu da uđe u stvoreni svijet. Marijin “da” odgovor je na Božji “da” vlastitom stvorenju jer nas ljubi. Između stvorenog svijeta i Stvoritelja mogući su različiti odnosi. Moguć je odnos prijateljstva, tj. onako kako je to Bog zamislio u svom stvarateljskom planu. Ipak zbog ljudske slobode moguć je odnos i udaljenosti i neprijateljstva kako to svjedoči povijest. Povijest grijeha iskrivila je svijest o Božjem liku te je tako čovjek postao nesposoban za komunikaciju s

³⁵ Usp. Istočne pravoslavne Crkve, u: *Enciklopedijski teološki rječnik*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2019., str. 144.

Njim. U svojoj ljubavi Bog je oduvijek predvidio postojanje slobodnog stvorenja koje će izreći svoj slobodni da na Njegov bezuvjetni da vlastitom stvorenju. Na Marijin *fiat* Bog odgovara i izriče te dariva svoju Riječ. U konačnoj Riječi Bog izriče sebe i svoju ljubav. Po Mariji se Bog vezao za stvoreni svijet na način da je i sam postao dio stvorenja. Marija tako postaje vrata kroz koja vječni Bog ulazi u stvoreni svijet, a istodobno iv rata kroz koja stvorenje ima pristup u vječni Božji svijet. U Mariji su ta dva svijeta postala združena. Marija je eshatološko Božje svetohranište. Svojim “neka mi bude po tvojoj riječi” (Lk 1,38) postala je Majka Božja i naša Majka, a to se pod križem potvrdilo.³⁶

U životu i vjeri pravoslavnih i istočnih vjernika Marija zauzima iznimno mjesto. Nazivaju je uvijek djevica (*Aeiparthenos*) i ona koja je sva sveta (*Panagia*). Ona prožima osobnu, obiteljsku i liturgijsku molitvu kršćana Istoka. Što je Marija za Istok najbolje je opisao teolog Sergej Bulgakov kada je rekao da je Djevica Marija duša pravoslavne pobožnosti. Pravoslavni vjernici rado se mole Djevici Mariji te od najranijeg djetinjstva uče brojne molitve. Na poseban način prisutna je molitva tj. pozdrav Majci Božjoj pri završetku liturgije časova i euharistije: *Dostojno je*. Od pučkih pobožnosti tu je i čašćenje ikona Majke Božje. Ono što je na Zapadu križ za obitelj to je na Istoku ikona Bogorodice. Također su tu i hodočašća u mjesta koja čuvaju ikone Marije. Zavisno od svetišta i samostana ikone dobivaju posebna imena (slično kao na Zapadu). U rusko-slavenskom svijetu poznate su ikone pod nazivima: *Vladimirska*, *Kazanska*, *Tichvinska*, *Čestohovska*. Gradove u kojima se očitovala posebna Marijina intervencija nazivaju marijanskim gradovima, a poneki narodi nazivaju se Marijina zemlja. Uoči blagdana obdržava se post kao i devetnice, a mjesec kolovoz smatra se Marijinim mjesecom u središtu kojeg je blagdan Marijina Usnuća. Tako možemo reći da je Marija na Istoku - *sveprisutna*.

Bizantska liturgija bogata je himnima i pjesmama u čast Marije, a sama godina ima dvanaest velikih blagdana. Rođenje Majke Božje, Prikazanje u Hramu, Usnuće su blagdani usko povezani s Marijom dok drugi blagdani u središtu imaju kristološki događaj, ali uključuju i Mariju. Njezina participacija na Gospodinovu otajstvu nalazi se u svetkovinama: Navještaja, Božića, Prikazanja Isusa u Hramu. Kako smo već spomenuli kolovoz je Marijin mjesec kojem je središte Usnuće – kronološki i teološki. Postom i molitvom četrnaest dana se priprema za svečanost. Koliko je Marija važna za Istok svjedoči i brojka o mnoštvu imena koja su joj

³⁶ Usp. Mladen Parlov, *Marija u otajstvu Krista i Crkve*, Crkva u svijetu, Split, 2020., str. 137 -140.

nadjevana. Preko šest tisuća različitih imena koja se odnose na mjesta u Svetom Pismu, ali i na mjesta ukazanja i čuda. Ovo bogato nasljeđe zajedno s tradicijom, ocima Crkve i Pismom najsigurniji je izvor pravoslavne mariologije.

Ako zapadni teolog poželi prosudirati mariologiju Istoka iznenadit će se kada shvati kako ne postoji neka marijanska sinteza ili traktat. Umjesto toga tu su oci i homiletske zbirke te poneki časopis. Zašto je to tako? Pravoslavni svijet nerado stvara teološke sume za razliku od Zapada. Ona se promatra također eshatološki, antropološki, pneumatološki kao novi stvor, nova Eva, plodna zemlja Duha Svetoga usko povezana s Kristovim otajstvom. Tako možemo govoriti o jednoj vrsti *diskrecije* učenja o Mariji kao što je ona sva ponizna i samozatajna. Za izvore pravoslavne mariologije koriste se izvori kao i za pravoslavnu teologiju općenito. Dakle radi se o liturgiji, spisima otaca, tradiciji, Svetom Pismu.

Istok je na području pojedinih marioloških pitanja određenu važnost dalo i apokrifima. Ovdje se posebno ističe Marijin život koji je u pojedinim apokrifima opisan. Ekumenski sabori definirali su vjerske istine poput bogomojčinstva i trajnog djevičanstva. Crkveni oci pišu o ovim istinama kako bi utvrdili Božje stado, tj. narod u vjeri i odvratili od hereza. Ti oci su nerijetko zajednički i Istoku i Zapadu: Ćiril Jeruzalemski, Bazilije Veliki, Grgur Nazijanski, Grugur Nisenski, Ćiril Aleksandrijski, Ivan Damaščanski i drugi. Od suvremenih teologa ističe se Sergej Bulgakov koji je autor sinteze marijanske teologije. Temeljne dogmatske istine odnose se na Marijino bogomajčinstvo, djevičanstvo, svetost i suradnju u otkupljenju. Pravoslavni vjernici također vjeruju u Marijino duhovno majčinstvo svih ljudi te poseban položaj u odnosu prema Crkvi te njezino posredništvo kod Boga.

Dakle polazište pravoslavne mariologije jest Marija Bogorodica i Marija Djeвица. Temeljna pravoslavna istina jest i Marino Usnuće. Marija je iskusila poput drugih ljudi smrt, ali nije ostala u grobu nego je po svome Sinu uznesena u nebesku slavu gdje posreduje i zagovara ljude. Marijina svetost usko je povezana s djevičanstvom i bogomajčinstvom. Istok vjeruje u posebnost Marijine svetosti – ona je sveta od majčine utrobe. Kada se krene u razradu svetosti dobar dio pravoslavnih teologa je rezerviran. Više je kutova gledanja te jedni drže da je to istina koju potvrđuje Tradicija, drugi kažu da je Marija puna Božje milosti i to više od drugih stvorenja, treći opet zastupaju Marijinu bezgrešnost u smislu *posse non peccare* (mogla je, ali nije sagriješila). Neki tvrde da je u Mariji bio prisutan ostatak istočnog grijeha koji joj je izbrisan

u trenutku navještaja te je od tada savršeno posvećena Bogu. Ovakvo mišljenje označava vremensko usavršavanje i dovodi u pitanje katoličku dogmu o Bezgrešnom Začecu.³⁷

U svjetlu sažeto iznesenih tvrdnji sada ću se, kao jedan primjer, osvrnuti na diskusiju koja se pojavila u časopisu “*Nova revija*” povodom objavljenja katoličke dogme o Bezgrešom Začecu. Tvrdnje iznesene u tom broju temeljne su teze u odbacivanju dogme Bezgrešnog Začeca od strane pravoslavnih teologa.

Što im je to prihvatljivo, a što nije? Kako se tumače sv. Pismo? Koji su temeljni razlozi odbijanja dogme kao takve?

3. 1. Jedan primjer osporavanja dogme o Bezgrešnom začecu u istočnoj teologiji

Prvo osporavanje ove katoličke dogme datira iz 1895. kad je carigradski patrijarh dogmu svrstao u „latinske novotarije“.³⁸ Ovakvu tvrdnju od tada je počelo zastupati sve više teologa na istoku. Problem koji se nameće, u ovom kontekstu, je sljedeći: u kojem trenutku postaje djelatna snaga Duha u Mariji na tako poseban način? Katolička dogma ispovijeda: od prvog trenutka života. S druge pak strane, istina je da su brojni tekstovi koji govore o Djevičinu čišćenju u trenutku Naviještenja. Za primjer navesti ćemo neke tekstove.

Dionigi Bar Salibi, sirijski teolog, citira ulomak sv. Ćirila Aleksandrijskog koji kaže: “Pitam se zašto Duh Sveti bijaše sišao na Djevicu u trenutku utjelovljenja i začeca Riječi? Učinio je da bi odrezao prokletstvo: u mukama djecu ćeš rađati, da bi pročistio i posvetio Mariju. Kako teološki izmirit te dvije suprotstavljene tvrdnje?”

U svjetlu toga što je bilo rečeno prethodno: milost Duha, poziv koji dolazi od Boga, ne realizira se doli sa pristankom sa strane čovjeka. Zbog toga piše *sv. Ivan Damašćanski*: “Od trenutka kada je Djevica dala pristanak, Duh Sveti je sišao na nju, pročišćavajući je. Iz ovog bi se moglo zaključiti da je Gospa prije Naviještenja počinila neki grijeh? Sada, kako objasniti ovu odsutnost grijeha prije događaja u Nazaretu? Potrebno je ponovno vratiti se analogiji sa Kristom. Ikone predstavljaju Spasiteljevo rođenje kao nagovještaj silaska nad pakao, novorođenče je

³⁷ Usp. Ivan Macut, *Istočna teologija – izabrana pitanja*, Služba Božja, Split, 2021., str. 61-68.

³⁸ Usp. Ante Bilokapić, Teološke razlike u nauci Istočne i zapadne Crkve, *Crkva u svijetu*, Vol.17. br. 2, 1982., str. 120.

položeno u jaslince/sarkofag koje imaju formu groba “jer cijeli Isusov život bijaše križ“. Na isti način možemo reći da je cijeli Marijin život, od samog je njenog postojanja, u znaku „fiat“, od privilegiranog trenutka u kojem si je ostvario sa punom sviješću i slobodom pristajući na svoj poziv.

S druge strane *Gregorio Palamas* postavlja u središte povijesti spasenja Marijino majčinstvo. Nadalje, upravo zato jer je središte spasenja, jer posvećuje prema dva smjera, prema prije i prema poslije. Piše Palamas: “ona je uzrok prethodnih događanja u odnosu na nju, početak niza naknadnih događanja, djelateljica je vječnih dobara.... Ona je vrhuac i savršenstvo svega onog što je sveto.” Ako dakle Marija, „smještajući je između Boga i cijelog ljudskog roda posvećuje sve, je li upravo njena vlastita „povijest“ života od prvih početaka trebala biti oslobođena tom posvećujućom snagom koja je, po Palamasu, univerzalna?

Nije puki slučaj da ikonografi postavljaju rođenje Majke Božje u jedno posebno područje. Oni je smještaju u jedan svet ambijent, neki puta u sami hram, jer činjenično ona je rođena da bi postala Kristov hram. Njena majka Ana je predstavljena kao jedna starija osoba. Marija se rađa od jedne žene koju su držali sterilnom, jer je Marijino rođenje trebalo posebni Božji zahvat. Zbog toga ukrajinska Crkva, pravoslavci i katolici, oni koji ispovjedaju Bezgrešnu, slavile ovo otajstvo na blagdan „Začće sv. Ane”.³⁹

Da bi se bolje shvatio ovaj kontekst i ozračje „sukoba“ donosim članak poznatog pravoslavnog teologa dr. Dušana Jakšića, koji je urednik službenog lista srpske patrijaršije *Glasnik*, a napisao je članak „*Je li istinito rimsko učenje o neporočnom začću Presvete Djeve Marije*“. On tvrdi da dogma proturječi Pismu i tradiciji, a za to se koristi se dokazima i metodama.⁴⁰ Na njegove kritike odgovara katolički teolog pod pseudonimom fra Dragutin Markov koji brani katoličko učenje o Mariji.

Temeljna postavka kritike pravoslavnog teologa glasi: „Mi držimo da nije potrebno pobijati mišljenja, jer se ona ne osnivaju na sv. Pismu i sv. Predanju“.⁴¹ On proglašenu dogmu

³⁹ Tomas Špidlik, *A due polmoni* – *dalla memoria spirituale d' Europa*, Pubblicazioni del Centro Aletti, Roma, 1999., str. 61.

⁴⁰ Usp. Dragutin Markov, Napadaj jednog srpskog teologa na dogmu Neoskrvnjenog Začća Blažene Djevice Marije, *Nova revija*, br.5.-6, 1931., str. 370.

⁴¹ *Isto*, str. 370.

vidi samo u tekstu gdje se kaže kako je „Marija izuzeta od istočnoga grijeha“. Pitanje se postavlja: je li s pravom „pravoslavni teolog“ prezire skolastičko bogoslovsko umovanje i napredak vjerskih istina?

Treba imati na umu da su sveti oci koristeći se grčkom filozofijom definirali određene vjerske stvarnosti, te zašto bi bilo nemoguće koristiti skolastičku filozofiju. Sam razvoj misli ne umanjuje niti povećava broj istina. Slično je to djetetu i odraslom čovjeku. Jer ista je osobnost, ista duša, isto srce, ali uz svu tu identičnost tu je intelektualna razlika. I Istok i Zapad sudjelovali su u tom razvoju božanske nauke. Teoretski Crkva može primiti jednu istinu, a da u početku nije imala potpunu svijest te istine.

Postoje i nepobitne i principijelne istine u svezi Bezgrešnog Začeca koje moraju priznati i pravoslavni teolozi. Kada se pitamo je li se nalazi u *Tradiciji* istina o Bezgrešnom Začecu, moramo pred očima imati povijesni kontekst. Marija je uvijek bila u milosti stoga što je imala postati majka Božja, u vječnom je neprijateljstvu sa Sotonom, Bog se pobrinuo da sebi pripravi dostojan stan. Ovakvi izrazi u sebi sadrže ideju Bezgrešnog Začeca. U negativnoj formuli se može izreći da je „Izuzeta od istočnoga grijeha“. Na njoj nisu vidljivi učinci istočnoga grijeha te se zapravo pojavljuju sasvim protivni učinci: izvanredna čistoća, prijateljstvo Božje, radikalno neprijateljstvo sa sotonom itd.

Pojedini pravoslavni teolozi prozivali su dekret Siksta IV. iz 1476. „*Cum praeexcelsa*“ u kojem kaže da je dostojno i pravedno da vjernici zahvale Bogu zbog te Marijine povlastice te određuje da se mogu zadobiti oproštenja grijeha oni koji govore oficij i misu Bezgrešnog Začeca te onima koji prisustvuju. Ostali pravoslavni teolozi žestoko su prozvali iste zbog krivog tumačenja riječi dekreta i ne vide ništa sporno u slavljenju i čašćenju Djevice izuzete od istočnoga grijeha.

Isto tako protivnici ove dogme nisu uzeli u obzir dekret istog pape „*Grave nimis*“ iz 1483. u kojem kaže da Rimski Crkva nije rješila učenje o ovoj dogmi. Oni tvrde da su katolički teolozi jedno učili prije dogme, a drugo poslije (ovdje se osobito misli na isusovaca o. Giovanni Perrone, autora spisa o opravdanju Bezgrešnog Začeca).⁴²

⁴² Usp. *Isto*, str. 332-334.

Branitelji Bezgrešnog Začeca ili kako pravoslavni teolozi kažu Neoskrvnjenog Začeca pozivaju se na tekst knjige Postanka: „Neprijateljstvo ja zamećem između tebe i žene, između roda tvogeg i roda njezina: on će ti glavu satirati, a ti ćeš mu vrebati petu” (Post 3,15). Tumačenje Perronea ide u smjeru neprijateljstva Boga i đavla, sjemena ženina i đavla. Dakle neprijateljstvo tog sjemena – Krista s đavlom je apsolutno i vječno isto tako kao i ženino s đavlom. Takva neprijateljstva ne bi bila kad bi sama Djevica makar na trenutak propala prvom grijehu. U hebrejskom prijevodu nad zlom će trijumfirati Krist svojom smrću, a žena će silom svoga sjemena, tj. Krista održati tu potpunu pobjedu. Ta pobjeda ne bi bila potpuna kada bi đavao svojim otrovom zarazio blaženu Djevicu. Drugim riječima ovo proročanstvo s početka sv. Pisma snažno pretpostavlja da je Djevica začeta bez istočnoga grijeha.

Protivnici kažu da ona nije trebala biti bez prvorodnoga grijeha da rodi Spasitelja nego da je bilo dovoljno da nađe blagodat kod Boga. Ipak mi Mariju gledamo ne samo kao majku Kristovu nego kao novu Evu koju Sotona nepobjeđuje kao staru Evu. Kao protutvrđnja koristi se Pavlova sintagma iz poslanice Rimljanima „jer svi sagriješiše..“ (Rim 5,12), kao i poslanica Galaćanima (3,22). Pismo navodi univerzalnost istočnoga grijeha, ali i spasenja po Kristu. Svaki potomak Adamov je podložan zakonu grijeha ako li Bog ne učini kakvu iznimku. Svaki zakonodavac koji ima neovisnu, apsolutnu vlast ima pravo da ne aplicira zakon u posebnom slučaju. To vrijedi za sve Marijine povlastice.

Slaganje se nalazi u tome da Marija nije počinila nijedan aktualni grijeh. Ako pak nije počinila nijedan aktualni grijeh što to priječi da bude izuzeta istočnoga grijeha?⁴³

Pozdrav Gabrijelov i sv. Elizabete – uz protoevanđelje branitelji Bezgrešnog začeca pozivaju se na Lk 1,28,30,42: „Zdravo milosti puna..“ „Blagoslovljena ti među ženama..“. Ono što je u Knjizi Postanka bilo naviješteno sada se u vremenu ispunja. Na takav način postavljeno je pitanje jesu li ona punina milosti i blagoslov koje Marija uživa privilegij i njenog začeca bez ljage? I tu od branitelja Začeca nalazimo afirmativan odgovor. Protivnici kažu da na tim mjestima nema ni spomena o Bezgrešnom Začecu.

Sveti Oci poput Justina, Irineja, Efrema, Epifanija i Ambrozija uspoređuju dijalog između anđela i Marije s dijalogom Eve i zmije. Oni su vidjeli odraz protoevanđelja u pozdravu anđela i

⁴³ Usp. *Isto*, str. 336-337.

preko toga shvatili puninu milosti i jedinstvo s Bogom. Ona, nova Eva ujedinjena je s novim Adamom prije dolaska anđela Gabrijela. Ona je puna milosti radi uloge koju treba izvršiti. Takvo jedinstvo ne može se ograničiti na period Marijina života. Ono je integralni dio punine milosti. U sv. Pismu nalazimo klicu koju će – Crkva, čuvarica pologa vjere razviti postupno. Crkva brižno pazi na ovu stabljiku i od nje odstranjuje pogibeljni korov.⁴⁴ Kod onih koji napadaju ovu dogmu vidljivo se nalazi trag protestantske teologije.

Dokazi iz Tradicije: „Mi ćemo još navesti nekoja svjedočanstva iz svetootačke književnosti, koja govore protiv rimskog dogmata, a u korist učenja Pravoslavne Crkve“. ⁴⁵ Ipak treba naglasiti da i sve kada i Oci ne naučavaju da dogmu ne možemo zaključiti da je ona sama po sebi neistinita. Privatno mišljenje pojedinih otaca nije i ne mora biti nepogrešivo. Ima otaca koji su naučavali da je Marija neke aktualne grijeha počinila, ali tu nauku pravoslavna crkva odbacuje. Napad na dogmu temelji se i na pisanju Augustina i da je samo jedan koji je rođen bez grijeha. Ipak ako se temeljito pristupi on indirektno tvrdi da je od nje isključen istočni grijeh. Sveti oci tvrde da su svi podložni istočnom grijehu i tu nauku nitko ne niječe, no jedno je zakon, a drugo aplikacija toga zakona. Krivi zaključak bi se mogao izvući kada bi nauk Otaca shvatili u definitivnom smislu - Marija kćer Adamova – potpada pod istočni grijeh. Što je Isus po naravi, svojim začetem po Duhu Svetom to je Marija po milosti. Napadačka tvrdnja ide u smjeru da ako je začeće započeto naravnim putem tada je ono grešno i pod istočnim grijehom. To bi značilo da je Bezgrešno Začeće sinonim djevičanskog začeća no ono to nije. ⁴⁶

Krštenje i smrt Blažene Djevice Marije: Pojedini teolozi pravoslavne Crkve tvrde da u predaji stoji kako je Krist krstio sv. Ivana i Bogorodicu. Samo krštenje za njih je potvrda da se rođenje Blažene Djevice Marije nije smatralo neporočnim te da se ona rodila u istočnom grijehu. U suprotnom joj ne bi bilo potrebno krštenje. Poimanje krštenja i nauke o istočnom krštenju tada nije bio kao danas, krštenje je gledano kao ulazak, tj. vrata vidljive Crkve Kristove. Sama smrt Blažene Djevice uvjetuje mišljenje onih koji osporavaju dogmu. Kako je smrt posljedica grijeha tada i njezina smrt svjedoči da se ona nie rodila neporočno. Krist je umro, a iz takve premise možemo zaključiti da je i on rođen u grijehu, ali to je apsolutno krivi zaključak. Duns Skot je

⁴⁴ Usp. *Isto*, str.338-339.

⁴⁵ *Isto*, str. 340.

⁴⁶ Usp. *Isto*, str. 340-341.

objasnio kako treba razlikovati kazne čisto fizičkoga reda i kazne koje u sebi uključuju neku moralnu nesavršenost.

Svjedočanstvo Grko-katoličke Crkve – Istok koji prijanja uz dogmu: Već u prvim vremenima Marijino Bezgrešno Začeće izraženo je u pozitivnoj formuli – puna milosti! Treba napomenuti da istočnjaci često označuju istočni grijeh riječju: „prokletstvo“ i „ljaga“. U trima prvim stoljećima razvija se ideja o dvije Eve, rekapitulaciji i obnovi svega čovječanstva u Kristu. Epifanije, Bazilije, Grgur, Ćiril, a posebno sveti oci nakon efeškog sabora izriču u svojim spisima pogvale u čast bl. Djevice. Nazivaju je: *prosus immaculata, penitus intaminatae, mudae et ab omni culpa naevo immunis*. Sv. Sofronije (jeruzalemski patrijarh iz 7.st) naziva Mariju predočišćenom što ukazuje na izražavanje ideje o Bezgrešnom (Neoskvrnjenom) Začeću. On ističe kako je prvi adam bio učinjen od zemlje koja nije bila prokleta i da je drugi Adam formiran od „*terra virgine*“ tj. od blagoslovljene neokaljane Djevice. Krist je htio postati čovjekom da narav očisti samom naravlju, a Marija je bila sredstvo toga čina.⁴⁷ I kod sv. *Andrije Kretskog* nalazimo prvo nepobitno svjedočanstvo o svetkovanju začeca Ane u Istočnoj Crkvi. On poziva na štovanje svetog Začeca blažene Djevice. Samim time ako je začece sveto onda je i rođenje. On kaže u svojoj homiliji: „Danas, ti si dao, o Spasitelju, pobožnoj Ani, plodnosni plod, tvoju neokaljanju Majku. Tvoje je rođenje neoskvrnjeno, o Djevice Neoskvrnjena“⁴⁸. Kretski metropolit ističe da je Marija došla na svijet s istočnom pravednošću te da njezina narav krije u sebi stare privilegije. Njezino začece je asimilacija prvobitnog stanja. Marija je umrla, ali bez istočnog grijeha nije umrla kao mi nego je uznesena na nebo tijelom. Slično govori i sv. *German* biskup eubejski u homiliji za svetkovinu Začeca, kao i sv. Terazije, Entimije carigradski i mnogi drugi.

Fociju se pripisuju 3 velike marijanske homilije: jedna za Porođenje Marijino, a druge dvije za Blagovijest. U drugoj homiliji za Blagovijest. On ističe kako je Marija predodređena da bude majkom Spasitelja. Ona nije imala istočnu ljagu te je svojom ljepotom poljepšala našu narav koja je bila okaljana prvim grijehom. Ona nije znala za pokretaje strasti. „Arkandeo ide k Mariji, miomirisnom i neovelom cvijetu plemena Davidova, velikom i naljepšem remek-djelu naravi ljudske, kojega je Bog sam izradio. Ova Djevica njeguje kreposti, tako rekuć od zipke; Ona u njima raste, Ona provida na zemlji život dostojan nematerijalnih duhova... Nikakva

⁴⁷ Usp. *Isto*, str. 342-345.

⁴⁸ *Isto*, str. 346.

pokreta neuredna prema nasladi, ni samom mišlju, u ovoj blaženoj Djevici. Tim i svim ostalim navještala je i pokazivala da je i prije rođenja ustinu bila odabrana za majku Stvoritelja... dajući sjaj svoje ljepote naravi, koju je okaljala istočna ljaga. Djevica bez ljage i uvijek Djevica, kći neporočna našeg roda.“

U prvoj homiliji za Blagovijest tumači riječi sv. Pisma: „Našla si milost kod Boga“. On kaže da je našla milost jer je od početka svoga u majčinom krilu bila potpuno posvećana za hram Boga živoga.

Bizantski monah *Teognost* tvrdi da je bilo prikladno da je Marija sveto začeta u utrobi svete majke te da umre sveto. Tu se iskazuje ideja *in primo instanti*.

U 10. st. *Mihael Psellos* naglašava da se Marija „Nije okusila stabla znanja ni prekršila zapovijed. Njena duša dok se ujedinjavala sa tijelom nije bila okaljana. Slične izraze nalzimo i kod bugarskog nadbiskupa *Teofilakta* i mnogih drugih.⁴⁹

Grgur Palmas solunski nadbiskup iz 14. st tvrdi da je Bog od vijeka odredio da Marija bude bez grijeha i stoga je njezine pretke od početka na razne načine očistio. *Nikola Cabilas* kaže da je Marija prva i jedina aposlutno izuteta od grijeha. *Demetrije Sidonski* kaže: „Ovoj Djevici bez odgađanja i prije rođenja, (Bog) saopćio je Duha svetoga..sačuvao Djevicu u neporočnoj čistoći..Sve je u Njoj prije Njena rođenja bilo dostojno Boga...Ona je izbjegla općim zakonima“

Schilarios naznačava razliku između Isusova i Marijna začeca: ono što Krist ima po naravi Marija ima po milosti. U 17. st *Ćiril Lkaris* aleksandrijski i carigradski patrijarh naziva Bezgrešno začecće „Čudom posvećenja“. „Ona je bila posvećena sva čitava u samom času začeca, kad se je tijelo formiralo, kad je duša bila ujedinjena s tijelom“. U 18. st. *Ilija Miniates* naučava da „bez ikakve smnje na izvoru prirode odakle su drugi izvadili kaljužu istočnog grijeha, Djevica nije ništa drugo crpla nego bistru vodu čistoće bez ljage“. U ovo dijelu povijesti ruska crkva prihvaća nauk o Bezgrešnom Začecću te osnivaju bratovštine istoga. U formuli posvete članova piše: „Odlučujem, da ću u sve dane moga života biti vjeran Tvome neporočnom i posvema čistom začecću“. Duns Skotova nauka prodrijela je te ruski teolozi tumače skolastiku i pišu traktare na latinskom jeziku od kojih većina nije izdana službeno.

⁴⁹ *Isto*, str. 346 – 347.

Među braniteljima Bezgrešnog Začeca ističe su i rektori sveučilišta na istoku. Ipak i u takvim uvjetima nailazimo i na protivnike Marijina privilegija te moderni teolozi zabacuju nauku svojih otaca. Od 19. st. počela se širati nauka da je Marija očišćena od istočnog grijeha tek kada je postala majka Božja.

Godine 1895. *Antim VII.* ubraja dogmu začeca kao zapreku za uniju crkvi. Je li se tu radi o prekidu s tradicijom Crkve? Razlozi su mnogi osobito utjecaj protestantske teologije, prepirke unutar katoličke Crkve (borbe franjevacu i dominikanaca), shvaćanje istočnog grijeha. Papa je tih godina sve više naglašavao nauku o Bezgrešnom Začecu i stoga pojedini patrijarsi Istoka nisu ni htjeli čuti za tu dogmu. Zapravo se ne radi više o dogmi, nego o borbi oko teme o papinstvu i primatu.

Zapravo se dogodila promjena u srednjem vijeku kada je kod katolika ova je dogma nailazila na protivljenje dok su je bizantici branili. Kako je rimska Crkva sve više prihvaćala istinu ove dogme, to ju je Bizant sve više napadao. Slava istočno-grčkih Crkava upravo leži u tome što su oni na osobit način razvijali kult bl. Djevice Marije što je i katoličkom svijetu dovelo do nastanka marijanskih svetkovina među kojima je i Bezgrešno Začece. U homilijama i pjesmama Istočnih otaca nalazimo najbolje temelje za dogmu Bezgrešnog Začeca To je zapravo izvor i mjesto uporišta za razmišljanje, zaključuje svoje polemiku Markov.⁵⁰

3. 2. Neka zapažanja o dogmi Marijina uznesenja iz pravoslavne perspektive

Teologija Marijina Usnuća

Istok ni ovu dogmu nedefinira kao što to čini Zapad. Istok časti ovu istinu koz liturgiju i to slavlje je jako bogato. Za njih je učiteljstvo – kor Crkve što znači da kroz deskriptivne molitve, bogate pjesme i napjeve časte Blaženu Djevicu. Tako nalazimo zapise iz ranijih stoljeća kao npr. sv. *Germana* carigradskog biskupa iz 8. stoljeća koji o ovom blagdanu ovako kaže: “Ti si ona koja si po svom neporočnom tijelu kršćanski narod pridružila Kristu. Kao što svaki žedan hrli k izvoru, tako svaka duša hrli tebi, vrelo ljubavi, i kao što svaki čovjek žudi za životom i svjetlom koje ne zalazi, tako svaki kršćanin čezne za ulaskom u svjetlo Presvetoga Trojstva, gdje

⁵⁰ Usp. *Isto*, str. 348. – 351.

si ti već ušla”.⁵¹ Isto tako to potvrđuje tropar bizantske liturgije: “U porodu si, Bogorodice, sačuvala djevičanstvo, a po smrti nisi ostavila svijet. Preselila si se k Životu, jer si Majka Života, i svojim molitvama izbavljaš od smrti naše duše.”⁵²

Kako smo već naglasili kada Istok govori o Mariji i njezinom završetku naravnog života tada koristi riječ usnuće. Samo usnuće jest alegorija prelaska iz jednog života u drugi. Mogli bi reći da se radi o prijelazu, o blagoj smrti. Kada Istok slavi Mariju odraz njenog života naslućuje se u liturgiji iz koje se crpi neizmjereno blago i struja životnosti.

Onima koji su bliski s latinskom liturgijom, istočne liturgije se čine duge i kompleksne. Ipak čitavo to bogatstvo predmeta, odjeće, mirisa, boja, gesta, poetskog jezika ništa ne oduzima obredima već naprotiv dodaje njihovom teološkom i doktrinarnom značenju. Kada se liturgija promatra iznutra ona daje osjećaj otajstva i svetog straha.⁵³

O ovom piše i papa Ivan Pavao II u apostolskom pismu *Orientalis lumen*: “U ovom sklopu liturgijska molitva na Istoku pokazuje veliku sposobnost da uključi ljudsku osobu u svom totalitetu: misterij je opjevan u uzvišenosti spašena čovječanstva, i koju svugdje susrećemo: u oblicima hrama, u zvonjavi, u bojama, u svjetlima, u miomirisima. Dugo trajanje slavlja, ponavljani zazivi, sve je izraz za stupnjevito pronalaženje sama sebe u misteriju, koji se slavi cijelom osobnošću. I molitva Crkve postaje tako već sudjelovanje na nebeskoj liturgiji, aticipacija konačnog blaženstva”.⁵⁴

Rubrike nisu strogo određene kao na Zapadu u smislu da se onemogućuje sloboda onoga koji slavi. Otajstvo je manje formalizirano i stavlja se naglasak na život. On se slavi kroz slobodu i spontanost. Imajući ovo u vidu zaključujemo da je na Istoku osobito naglašena antropološka dimenzija i to u cjelovitosti duha i tijela.⁵⁵ Upravo ovdje, u ovoj točki radi se i o ostvarenju Marijina života. Tako Istok slaveći liturgiju s ovog aspekta teži spasenju unutar i po primjeru ove istine.

“Istočna pobožnost u potpunosti je u slavljenju tog što stvara pojam našeg spasenja: nadilaženja ovog ponora. Marija je upravo to: Kraljica Neba, kojoj pravoslavna liturgija

⁵¹ Dinko Aračić, *Marija u riječi Benedikta XVI.*, , Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja, Split, 2018., str. 45.

⁵² Bizantska liturgija, *Tropar svetkovine Usnuća Bogorodičina – Velika Gospa* (15. Kolovoza) Rim 1976., str. 215.

⁵³ Usp. Ivan Macut, *Istočna teologija- izabrana pitanja*, str.75.

⁵⁴ Ivan Pavao II., *Orientalis lumen*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995., br. 11.

⁵⁵ Usp. Ivan Macut, *Istočna teologija- izabrana pitanja*, str. 76.

pridodaje slavu koja pripada Bogu (*theoprepes doxa*). Zbog toga sv. Grgur Palamas naziva Majku Božju „limit stvorenog i nestvorenog”. Pored jedne utjelovljene božanske Osobe nalazi se jedna pobožanstvenjena ljudska osoba. Bog je postao čovjekom, kako bi čovjek postao božanskim – poznat je patristički princip. Tako je Marijino otajstvo učinkovit izričaj te istine. Majka Božja primila je zadnji uvjet koji joj je nedostajao da bi mogla izrasti u savršenog čovjeka, u “mjeri punine Kristove naravi.” (Ef 4,14). “Slava Majke Božje ostvarenje je eshatona u jednoj stvorenoj osobi prije završetka svijeta.”⁵⁶

U svjetlu Marijina Usnuća liturgija je istodobno aktivna i kontemplativna, ona naime religiozni život usko povezuje s pobožanstvenjenjem. Crkva se doživljava kao vlastita kuća, a sama liturgija je u s nažnom eshatološkom karakteru. Ona je navještaj konačnog Kraljevstva i slika eshatona te participacija na nebeskoj liturgiji čiji je Marija dionik.⁵⁷

3. 3. Marijanske dogme i svjedočanstvo liturgije

Budući da je *liturgija* središte, izvor i srce istočne teologije, moguće je katoličke marijanske dogme povezati sa liturgijom koja od početka ima središnje mjesto u tradiciji dviju Crkava. Naime, “ono što kršćani vjeruju, to i slave. Otajstva spasenja u koja vjeruju, ostvaruju se u liturgiji. Zato je stoljećima bila opće prihvaćena formula *lex orandi – lex credendi*, koja se pripisuje Prosperu Akvitanskom (oko 435. – 442. god.)”⁵⁸

Crkveni su oci branili katolički nauk, jednako tako nastojali su čuvati liturgijsku tradiciju i iz nje crpiti istine vjere. Zato su im bili važni liturgijski tekstovi. Tako već koncil u Hiponu krajem 4. stoljeća određuje da se ispita koji se tekstovi uzimaju u bogoslužju, da budu u skladu s kršćankom vjerom. Slično određuje i koncil u Kartagi nedugo nakon Hipona kada netko sastavlja

⁵⁶ Tomas Špidlik, *A due polmoni* – dalla memoria spirituale d' Europa, Pubblicazioni del Centro Aletti, 1999., Roma, str. 63.

⁵⁷ Usp. Ivan Macut, *Istočna teologija- izabrana pitanja*, str.77.

⁵⁸ Zvonko Pažanin, Liturgija - povlašteno mjesto ispovijedanja vjere, *Bogoslovska smotra*, vol. 83, br. 3, 2013., str. 602.

molitve za bogoslužje, treba se prethodno konzultirati. Tako se od ranog početka tekstovi sve više unificiraju, pri čemu se ističu veća crkvena središta, sjedišta metropolija ili patrijarhata.⁵⁹

To načelo danas možda najbolje sažima Katekizam Katoličke crkve: “Vjera Crkve prethodi vjeri vjernika, koji je pozvan da uz nju prione. Kad Crkva slavi sakramente, ispovijeda od apostola primljenu vjeru. Odatle stara izreka: ‘Lex orandi lex credendi’ (Zakon molitve zakon je vjere), Crkva vjeruje onako kako moli. Liturgija je sastavni dio žive predaje.”⁶⁰ Naime, “izlaganje kršćanske vjere tumačenjem bogoslužja kod otaca je bila redovita praksa da sadržaje kršćanske vjere izlažu tako da tumače obrede u kojima se sudjelovalo, tj. iz obreda su iščitavali i tumačili istine naše vjere. To je osobito prisutno u mistagoškim katehezama”.⁶¹ Već u ranom kršćanstvu primjećujemo da razvoj vjerskih istina ide paralelno u rastu liturgije kao takve.

Hipolit Rimski u uvodu u svoju Apostolsku predaju naglašava da je očuvanje liturgije jamstvo da će se sačuvati i prava vjera. On ističe i kaže: “Želimo izložiti ono što je bitno u tradiciji na kojoj se Crkva treba temeljiti, tako da oni koji budu valjano poučeni o predaji koja je do sada sačuvana, slijedeći naše izlaganje, tu istu predaju mogu i obdržavati uvjereni u njezinu ispravnost, te da se klone pogrešaka onih koji su odnedavno u njih upali iz neznanja ili krivnjom neznanica. Duh Sveti, naime, udjeljuje onima koji imaju pravu vjeru savršenu milost da spoznaju na koji način oni koji su glavari Crkve trebaju naučavati i njegovati svekoliku predaju.”⁶²

Pogledajmo sada najranija liturgijska svjedočanstva o Marijinu uznesenju: “Štovanje Blažene Djevice Marije u Crkvi započelo je vrlo rano. Tako već *Ignacije Antiohijski* 107. godine slavi njezino djevičansko materinstvo.”⁶³ “*Irenej Lionski* govori da je Marija popravila ono što je Eva pokvarila”.⁶⁴ “U općoj Crkvi najstarija i najznačajnija marijanska svetkovina jest svakako ona 15. kolovoza. Prvi spomen tog blagdana bio je u Jeruzalemu između 434. i 490. godine, a po svoj prilici u to vrijeme nastao i apokrif *Transitus Mariae*, koji govori Marijinoj smrti i o njezinu uznesenju na nebo pred očima svih apostola. Početkom 6. stoljeća taj općeniti marijanski

⁵⁹ *Isto*, str. 604.

⁶⁰ *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 1124.

⁶¹ Zvonko Pažanin, *Liturgija - povlašteno mjesto ispovijedanja vjere*, str. 606.

⁶² Bernard Botte, *La Tradition apostolique de saint Hippolyte: essai de reconstruction*, Münster – Westfalen, 1963., br. 1.

⁶³ Usp. *Ignacije Antiohijski*, Poslanica Efežanima, 18,2, u: *Apostolski oci*, I, Split, 2010., str. 50.

⁶⁴ Usp. *Irenej Lionski*, *Adversus haereses*, III, 22,3–4, u: PG 7, str. 959.

blagdan postaje spomenom njezine smrti (transitus) i uznesenja. Na Zapadu Misal iz Bobbija (VII. st.) u siječnju ima misu O uznesenju svete Marije.”⁶⁵

Papa Sergije I. (687. – 701), bizantski blagdan *Dormitio Mariae* uvodi u rimsku liturgiju 15. Kolovoza, te nove molitve gdje se izričito govori o Marijinu uznesenju. *Gelazijev sakramentar* u naslovu spominje uznesenje, ali u tekstu ništa ne donosi različito od ostalih marijanskih molitvi.

Grgurov sakramentar u naslovu spominje uznesenje, ali za razliku od Gelazijevog sakramentara donosi i molitve vezane izričito uz svetkovinu od kojih se neke preuzete i danas. Kaže se da je Marija umrla naravnom smrću, ali je užeta iste nisu mogla sapeti. Tako možemo zaključiti da je Crkva u liturgiji već od samog početka izražavala vjeru u Marijino uznesenje.

Novi misal iz 1970. godine donosi i vlastito predslavlje svetkovine. Molitva preuzima izrijek apostolske konstitucije *Munificentissimus Deus*, odnosno definiciju dogme o uznesenju Marijinu. Liturgija je Crkve više od 1200 godina prethodila dogmatskoj definiciji Marijina uznesenja. Nakon same definicije molitveni izričaj u liturgiji – zaključujemo postao je jasniji. Tako je *lex credendi* nadahnuvao *lex orandi*, da bi nakon toga iz *lex credendi* slijedio izričiti *lex orandi*. Liturgija kao povlašteno mjesto vjere svodi se na 3 točke:

1) Danas teolozi istražuju i obrazlažu istine naše vjere te uz Sveto pismo proučavaju otačke spise, zaključke crkvenih koncila, ali jednako tako i liturgijske tekstove koji na izvrstan način svjedoče o onome što je Crkva od početaka vjerovala i slavila. Kada uz Pismo, kao temelj naše vjere, ističemo i tradiciju, onda u toj tradiciji prvo mjesto zauzima liturgija. U tome smislu i danas možemo i trebamo svoje naviještanje, katehezu i pastoralno djelovanje u velikoj mjeri temeljiti na liturgiji.

2) To je razlog da Crkva i danas bdije nad molitvenim tekstovima i nad liturgijom općenito. U liturgijskoj reformi poslije Drugoga vatikanskog koncila nastojalo se uvijek pomiriti tri elementa: crkveni nauk, tradiciju i pastoralnu potrebu današnjeg vremena. U toj reformi Crkva je doista iznosila staro i novo. Kao što je Jeronim rekao da “nepoznavanje Pisama jest

⁶⁵ Zvonko Pažanin, *Liturgija - povlašteno mjesto ispovijedanja vjere*, str. 612.

nepoznavanje Krista”⁶⁶, mi možemo reći da je nepoznavanje liturgijske tradicije nepoznavanje otajstava naše vjere.

3) Mi smo dužni čuvati i poštivati liturgiju Crkve i slaviti je onako kako to Crkva određuje. Za razliku od prijašnjih vremena, danas imamo puno prostora gdje se bogoslužje može prilagoditi. Njegujući liturgiju Crkve, pokazujemo svoju crkvenost, a u isto vrijeme možemo biti sigurni da smo u skladu s naukom i tradicijom Crkve. Konačno, u izlaganju naše vjere možemo i trebamo polaziti od Božje riječi, ali i od slavljenja kršćanskih otajstava u kojima vjernici sudjeluju.”⁶⁷

3. 4. Marijanske dogme i osjećaj vjere vjernika

Za proglašenje dviju marijanskih dogmi Katoličke crkve možemo reći da je presudan bio “osjećaj vjere”. Katekizam osjećaj vjere vjernika definira i kaže da: “Svi Kristovi vjernici sudjeluju u razumijevanju i prenošenju objavljene istine. Oni su primili pomazanje Duha Svetoga, koji ih poučava i uvodi ih ‘u svu istinu’ (Iv 16, 13).”⁶⁸

Nadalje, Koncil o osjećaju vjere vjernika kaže: “Sveukupnost se vjernika u vjerovanju ne može prevariti, a to svoje osobito svojstvo očituje nadnaravnim osjećajem vjere svega naroda, kad od biskupa pa do posljednjih vjernika laika pokazuje svoje opće slaganje u stvarima vjere i ćudoređa. Tim osjećajem vjere, koji pobuđuje i podržava Duh istine, Božji narod pod vodstvom svetoga učiteljstva, nepokolebljivo prijanja uz vjeru jednom predanu svetima te pravilnim sudom dublje prodire u nju i u životu je potpunije.”⁶⁹

Iz ove perspektive sada jasnije shvaćamo da je živa vjera i tradicija Crkve ne ovisi o jednoj osobi nego o jednom Tijelu – Crkvi, to jest sveukupnosti vjernika.

“*Sensus fidei* je stručni teološki pojam u kojem se prva riječ *sensus* prevodi kao osjećaj, a zapravo znači instinkt, urođena težnja, predosjećaj, intuicija; u psihologiji osjetilo; u filozofiji smisao, osjetilna spoznaja; u tjelesnom i duševnom smislu: osjećanje, (nasuprot umovanju i

⁶⁶ Jeronim, *Commentarium in Isaia*, Prol., u: PL 24, 17; navedeno prema: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dei Verbum*. Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi (18. XI. 1965.), br. 25.

⁶⁷ Zvonko Pažanin, *Liturgija - povlašteno mjesto ispovijedanja vjere*, str.614-615

⁶⁸ KKC 91

⁶⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dogmatska konstitucija Lumen gentium*, 12: AAS 57 (1965.), br. 16

razumu); moć osjećanja, sjetilo, način mišljenja. Dakle, doslovce osjećaj vjere, *sensus fidei* zapravo je vjernička pamet, osjetilna spoznaja vjere, smisao za vjeru Božjega naroda.”⁷⁰

“Po daru Duha Svetoga članovi Crkve posjeduju „*osjećaj vjere*”. Riječ je o jednoj vrsti „duhovnoga poticaja” koji dopušta “*sentire cum Ecclesia*” (osjećati s Crkvom) i razaznavati ono što je u skladu s apostolskom vjerom i duhom Evanđelja. Zsigurno, “*sensus fidelium*” (*osjećaj vjernika*) ne može se brkati sa sociološkom stvarnošću većinskoga mišljenja, to je jasno. To je nešto drugo.”⁷¹

Što to konkretno znači za mariologiju? Jasno je da iz osjećaja vjere crpimo i znanje o Mariji i o njezinom udioništvu u ekonomiji spasenja. Možemo to vidjeti na primjeru Usnuća Marijina odnosno Uznesenja. Već od 4. stoljeća Božji narod časti ovu svetkovinu, a prolazeći kroz povijest došlo je do zrenja i do ploda – proglašenja. Taj nadnaravni osjećaj vjere izvireći iz srca vjernika koje je potaknuto Duhom Svetim omogućuje pogodovanje milosti. Čovjek na takav način u svijetu očituje djelovanje Duha koji koji tako vodi Crkvu. Unutar toga okvira nalaze se i dvije sestrinske Crkve koje baštine isti osjećaj. Osjećaj vjere pogotovo je opipljiv u proglašenju dogme Bezgrešnog Začeca, i u slavljenju liturgije Istoka. Možemo reći da osjećamo isto, a mislimo na drugačiji način. Plodno je to područje za dijalog jer su u pitanju izvanredni Božji darovi koji ujedinjuju u jedno, te nas stavljaju u položaj odnosa.

⁷⁰ Vjera i djela, *Učiteljstvo o osjećaju vjere*, (12. 10. 2015.), na: https://www.vjerajdjela.com/uciteljstvo-o-osjecaju-vjere/#_ftn7, (23. 8. 2021.)

⁷¹ Papa Franjo, *Iz govora Svetoga Oca Franje članovima Međunarodnoga teološkoga povjerenstva*, (6. prosinca 2013.).

ZAKLJUČAK

Na kraju, želimo još jednom naglasiti da svjedočanstvo Svetoga pisma ostaje odlučujući kriterij valjanosti svake dogme. Tako će priziv na Pismo bit će verifikacija sadržaja dogme, i to u dva smjera, kao *norma normata* i kao *norma normans*. To znači da dogmu valja tumačiti u svjetlu sadržaja Pisma (*norma normans*), ali i da Pismo valja razumjeti autoritetom dogmi (*norma normata*).⁷²

Same dogme kroz povijest su bile mjesta teoloških prijepora, ali i točke u kojima se dokazivala i zrelost vjere koja se u njima ispovijedala. Na taj način Crkva se čistila od zabluda da bi sačuvala postojani nauk.

Nažalost, kako smo vidjeli, od onog trenutka kada Zapad počinje razvijati dvije katoličke dogme o Mariji, Istok sve snažnije počinje osporavati te dogme i papino pravo da ih proglašava. Stavimo li se u tadašnju povijesnu situaciju možemo primjetiti kako su prijepori bili ne samo teološke naravi nego i političke naravi te kako su papin primat i nezabludivost zapravo točke razilaženja ove dvije sestrinske Crkve. Zapravo se događa da u samoj osnovi dogme Bezgrešnog Začeca nema osporavanja ni s jedne ni s druge strane. Ono što Istok izriče pozitivnom formulom, Zapad dogmatizira negativnom formulom. Također treba shvatiti da Istok nema potrebe za proklamacijom dogmi jer ono što se slavi u liturgiji ne dovodi se u pitanje. Zapad ima mentalitet koji zahtijeva potvrdu i legalistički stav kako bi se istina kao takva mogla slijediti.

Dvije sestrinske Crkve pričaju na isti ili sličan način, ali drugim jezikom te zbog “lošeg prijevoda” baštinito načelna neslaganja. To možemo najbolje primjetiti kod dogme Uznesenja koju Istok naziva Usnuće Marijino. Radi se o različitom nazivu, a istoj pozadini svetkovine kako smo mogli uočiti i u samom radu. Uznesenje ili Usnuće poziv je na preobrazbu života sada i ovdje. Marija je prototip otkupljenog čovjeka i zvijezda u koju se treba zagledati kako bi sigurno stigli onamo kamo nam je predviđeno od samog početka stvaranja. Pitanje je naše spremnosti slijediti Marijnu koja nam je uvijek uzor vjere, izvor utjehe i putokaz na zemaljskom putu.

U ovom smo radu pokušali barem donekle obraditi povijesno-teološki presjek dviju katoličkih dogmi iz ekumenske perspektive. Dok Katolička Crkva mariologiju izražava u

⁷² Usp. *Povijest dogmi i razvoj dogmi*, skripta namijenjena za studente, priredio: prof. Mladen Parlov

teološkim traktatima i dogmama, pravoslavna mariologija prisutna je više u liturgiji Crkve i u osobnoj pobožnosti. Kada se povežu ova dva pristupa liku Marije, dobivamo priliku i mogućnost boljeg uvida u mariologiju kao takvu. Sveto Pismo, Tradicija, crkveni oci izvori su iz kojih jedni i drugi crpe teološko znanje.

Marija je rodila Krista u kojeg sve uvire i iz kojeg sve izvire. Kao takva ona je naša duhovna majka koja nas uvijek upućuje na svoga Sina. Slobodni smo ustvrditi da je Marija, Isusova majka vezivno sredstvo dviju sestrijskih Crkava te je u svjetlu dviju katoličkih dogmi o Mariji potrebno dalje produbiti ekumenski odnos s pravoslavnim teolozima imajući obostrano povjerenje da Marija može biti most, a ne razdjelinica, između dviju Crkava na početku 21. stoljeća.

LITERATURA

1. Izvori

- ANTIOHIJSKI, Ignacije, Poslanica Efežanima, 18,2, u: *Apostolski oci*, I, Split, 2010.
- BIZANTSKA LITURGIJA, *Tropar svetkovine Usnuća Bogorodičina – Velika Gospa* (15. Kolovoza) Rim 1976.
- DENZINGER, Heinrich (ur.), HÜNERMANN, Peter (ur.), *Zbirka sažetaka, vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, Karitativni fond UPT, Đakovo, 2002.
- DRUGI VATIKANSKI KONCIL: *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.
- IKIĆ, Niko *Kompendij katoličke pneumatologije, mariologije i eshatologije*, Katolički bogoslovni fakultet Sarajevo, Sarajevo, 2011.
- ISTOČNE PRAVOSLAVNE CRKVE, u: *Enciklopedijski teološki rječnik*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2019.
- IVAN PAVAO II., *Orientalis lumen*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1995.
- JERUZALEMSKA BIBLIJA, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2014.
- KATEKIZAM KATOLIČKE CRKVE, Hrvatska biskupska konferencija, Glas Koncila, Zagreb 2016.
- LIONSKI, Irenej *Adversus haereses*, III, 22,3–4, u: PG 7
- PAPA FRANJO, *Iz govora Svetoga Oca Franje članovima Međunarodnoga teološkoga povjerenstva*, (6. prosinca 2013.).

2. Djela

- ARAČIĆ, Dinko, *Marija znak nade u Kristu*, Služba Božja, Split, 2017.

- BOTTE, Bernard, *La Traditon apostolique de saint Hippolyte: essai de reconstruction*, Münster – Westfalen, 1963.
- ČOVO, Stjepan, *Blaženi Ivan Duns Skot*, Služba Božja, Makarska, 1996.
- DAMAŠĆANSKI, Ivan, *Svečani govori o Djevici Mariji*, Služba Božja, Zagreb-Split, 2011.
- JUGIE, Martin, *La mort el l' assumption de la Sainte Vierge, Etude historico-doctrinale*, Città del Vaticano 1944.
- KERN, Walter, NIEMANN, Franz-Josef, *Nauka o teološkoj spoznaji*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1988.
- KOŠIĆ, Vlado, *Marija, Majka Sina Božjega*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003.
- MACUT, Ivan, *Istočna teologija – izabrana pitanja*, Služba Božja, Split, 2021.
- MANDAC, Marijan, *Djevica Marija u predaji otačkog doba*, Franjevačka provincija sv. Jeronima, Zadar, 2014.
- MARKEŠIĆ, Luka, *Marija – Službenica Gospodnja*, Franjevačka teologija, Sarajevo, 2011.
- PARLOV, Mladen, *Marija u otajstvu Krista i Crkve*, Crkva u svijetu, Split, 2020.
- SCHNEIDER, Alfred, *Mariologija*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2008.
- ŠPIDLIK, Tomas, *A due polmoni“ – dalla memoria spirituale d' Europa*, Pubblicazioni del Centro Aletti, Roma, 1999.

3. Članci

- ARAČIĆ, Dinko, Dok teolozi raspravljaju – Božji narod vjeruje. Karlo Balić kao animator marijanskih kongresa, njegova vizija kongresne pučke pobožnosti, *Bogoslovska smotra*, 1983., br. 2-3.
- ARAČIĆ, Dinko, *Marija u riječi Benedikta XVI.*, , Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja, Split, 2018.

- BILOKAPIĆ, Ante, Teološke razlike u nauci Istočne i zapadne Crkve, *Crkva u svijetu*, vol.17. br. 2, 1982.
- GABRIĆ, Petar, Duns Škot i dogma Bezgrješnog Marijina začeca, *Bogoslovska smotra*, vol. 23, br. 4, 1935.
- JURIŠIĆ, Gabrijel Hrvatinić, U spomen Fra Karla Balića, *Crkva u svijetu*, vol. 12, br. 3, 1977.
- MARKOV, Dragutin, Napadaj jednog srpskog teologa na dogmu Neoskvrnjene Začeca Blažene Djevice Marije, *Nova revija*, br.5.-6, 1931.
- PAŽANIN, Zvonko, Liturgija - povlašteno mjesto ispovijedanja vjere, *Bogoslovska smotra*, vol. 83, br. 3, 2013.

4. Web mjesta

- VJERA I DJELA, *Učiteljstvo o osjećaju vjere*, (12. 10. 2015.), na:
https://www.vjerajdjela.com/uciteljstvo-o-osjecaju-vjere/#_ftn7, (23. 8. 2021.)

SVEUČILIŠTE U SPLITU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Ante Vrcić kao pristupnik za stjecanje zvanja magistra teologije, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mog vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 5. listopada 2021.

Potpis

CATHOLIC DOGMAS OF THE IMMACULATE CONCEPTION OF MARY AND OF HER ASSUMPTION INTO HEAVEN AS A BRIDGE BETWEEN THE EASTERN AND THE WESTERN CHURCH

In this work, analysis is conducted about two dogmas related to Mary – the Immaculate Conception and the Assumption of the Blessed Virgin Mary. The analysis is conducted with the intent to examine in what measure the aforementioned Catholic Marian dogmas, and Mariology in general, can serve as a link between the two sisterly Churches and their theologies. Therefore, in this work we analyze the process of proclamation of the aforementioned dogmas and their theological content and then we compare it with corresponding beliefs in Eastern Orthodox Churches. That is done so that we can see the points of agreement and of difference between Catholic and Orthodox theologies when the official teaching about Mary, Mother of Jesus, is concerned. The purpose of this work is to show that the aforementioned dogmas about Mary do not make a divide between the two sisterly Churches and their theologies, but that the person of Mary can be and is the bridge in the ecumenical bringing together Orthodox and Catholic faithful.

Key words: *the Blessed Virgin Mary, catholic dogmas, orthodoxy, ecumenism*